

GEMEENTE AA EN HUNZE

STRUCTUURVISIE BUITENGEBIED AA EN HUNZE

ONTWERP

Rho

—
ADVISEURS
VOOR
LEEFRUIMTE

**Structuurvisie buitengebied Aa en Hunze
(ontwerp)**

Code 070109 / 03-12-15

TOELICHTING

<u>INHOUDSOPGAVE</u>	<u>blz</u>
1. INLEIDING	1
2. VERTREKPUNTEN EN PLANOPZET	5
3. VISIE	6
3. 1. Het landschap als drager	6
3. 2. Het landschap van Aa en Hunze	7
3. 3. De rol van cultuurhistorie	12
3. 4. Ontwikkelen met behoud van identiteit	15
3. 5. Uitwerking landschappelijk toetsingskader	16
4. THEMA LANDBOUW	18
4. 1. Algemeen	18
4. 2. Gebiedsgerichte benadering	19
4. 3. Schaalvergroting	21
4. 4. Nieuwvestiging en verplaatsing van agrarische bedrijven	24
4. 5. Verbreding	24
4. 6. Intensieve veehouderij	24
4. 7. Biovergisting	25
5. THEMA NATUUR EN WATER	27
5. 1. Natuur	27
5. 2. Water	29
5. 3. Gebiedsgerichte benadering	30
6. THEMA RECREATIE EN TOERISME	33
6. 1. Algemeen	33
6. 2. Gebiedsgerichte benadering	35
6. 3. Verblijfsrecreatie	40
6. 4. Grootschaliger (verblijfs)recreatieve voorzieningen	41
6. 5. Dagrecreatieve voorzieningen	42
7. THEMA WONEN EN BEDRIJVGHEID	44
7. 1. Wonen	44
7. 2. Plattelandswoning	44
7. 3. Nieuwe landgoederen	45
7. 4. Vrijkomende boerderijen	46
7. 5. 'Ruimte voor ruimte'	47
7. 6. Bedrijvigheid	47
8. THEMA DUURZAME ENERGIE	49
8. 1. Windenergie	50
8. 2. Zonne-energie	51

9.	HAALBAARHEID, INSTRUMENTARIUM EN UITVOERING	54
9. 1.	Haalbaarheid	54
9. 2.	Instrumentarium	55
9. 3.	Uitvoering	57

1. INLEIDING

Aanleiding

Het buitengebied is in beweging. Tal van ontwikkelingen zullen in de komende jaren ook in het buitengebied van Aa en Hunze een rol gaan spelen. Te denken valt aan de toenemende schaalvergroting in de landbouw, de toenemende belangstelling voor wonen in het buitengebied en het vraagstuk rond de vrijkomende agrarische bebouwing. Maar ook thema's als natuurbescherming en waterberging spelen in Aa en Hunze een belangrijke rol. Voor een gezonde toekomst van het buitengebied is ruimte voor nieuwe ontwikkelingen een noodzaak. Om een duurzame ruimtelijke ontwikkeling van het buitengebied mogelijk te maken, is *een nieuw ruimtelijk beleidskader* in de vorm van een structuurvisie voor het hele buitengebied dan ook een vereiste ¹⁾.

Doel en karakter

De structuurvisie moet gezien worden als een visie op hoofdlijnen op de toekomst van het buitengebied. De visie is daarmee globaal van aard. Met de structuurvisie buitengebied beschikt de gemeente over een integraal beleidskader voor het landelijk gebied, waarin ruimtelijke, economische en maatschappelijke ontwikkelingen worden benoemd, onderlinge relaties inzichtelijk worden gemaakt en een helder afwegingskader voor mogelijke ontwikkelingen wordt geboden.

De structuurvisie zal gebruikt gaan worden als toetsingskader voor nieuwe ontwikkelingen in het buitengebied. Het is dan ook de bedoeling dat de structuurvisie gaat fungeren als beleidskader voor de herziening van het bestemmingsplan voor het buitengebied. Een onderdeel van de structuurvisie vormt een uitvoeringsparagraaf. De uitspraken in het kader van de structuurvisie zijn dus niet vrijblijvend.

Landschappelijk toetsingskader en maatwerkbenadering

Voor de gemeente Aa en Hunze is 'ontwikkelen met behoud van identiteit' een belangrijk vertrekpunt. De bescherming van bijzondere waarden van bodem, natuur, landschap en cultuurhistorie (kernkwaliteiten) speelt daarin een belangrijke rol. De nadruk komt meer te liggen op begeleiding en sturing in het proces (maatwerkbenadering).

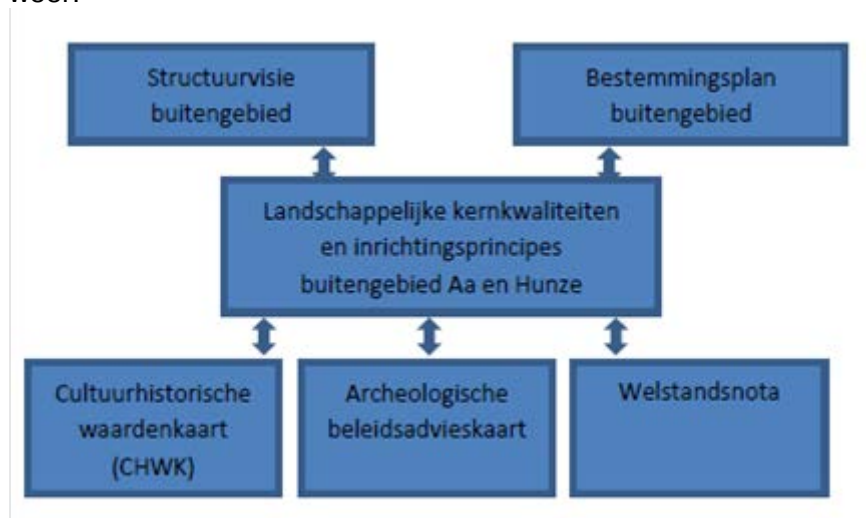
De maatwerkbenadering houdt in dat de initiatiefnemer, bijvoorbeeld in geval van schaalvergroting in de landbouw, een - bij het bouwplan behorende - inrichtingsschets moet (laten) opstellen. De ondernemer krijgt zo in het voorstadium van de planontwikkeling advies van een bouwteam of kwaliteitsteam. Per situatie en per voorgestelde ontwikkeling wordt gekeken in

¹⁾ Op basis van de Wet ruimtelijke ordening is de gemeente verplicht om het toekomstige ruimtelijke beleid neer te leggen in één of meerdere ruimtelijke structuurvisies. De structuurvisie is een strategisch en zelfbindend beleidsdocument over relevante ruimtelijke ontwikkelingen in een bepaald gebied. De structuurvisie is bedoeld om flexibel te kunnen inspelen op nieuwe (ruimtelijke) ontwikkelingen. Daarom zijn er weinig vorm- en procedurevereisten. Een structuurvisie is de basis voor nieuwe bestemmingsplannen en gebiedsontwikkelingen en kan een rol spelen bij het onderbouwen van kostenverhaal.

hoeverre de bestaande landschappelijke kwaliteiten behouden blijven en of er kansen worden aangegrepen voor het versterken dan wel het vernieuwen van de landschappelijke kwaliteit. De landschappelijke kernkwaliteiten vormen daarbij een belangrijk afwegingskader.

Om voldoende handvatten voor deze werkwijze te bieden is een uitwerking van de kernkwaliteiten naar meer concrete inrichtingstypes voor de verschillende landschapstypen noodzakelijk. Er is daarom een uitwerking van het landschappelijk kader opgesteld passend bij het ruimtelijk beleid zoals dat in de structuurvisie en het bestemmingsplan buitengebied vorm krijgt. De uitwerking is weergegeven in een afzonderlijke notitie, de Notitie “Landschappelijke kernkwaliteiten en inrichtingsprincipes”.

De uitwerking van het landschappelijk toetsingskader vormt daarmee de verbindende schakel tussen verschillende beleidsstukken waarin landschap, cultuurhistorie, archeologie en aardkundige waarden een rol speelt. Het document krijgt daarmee een centrale plaats tussen de structuurvisie en het bestemmingsplan buitengebied enerzijds en het bestaand ruimtelijk (sectoraal) beleid anderzijds. Onderstaande figuur geeft dit schematisch weer.

Beleidskader

Al vastgestelde (sectorale) beleidskaders worden gerespecteerd en als uitgangspunt bij de verdere beleidsontwikkeling ten behoeve van de structuurvisie betrokken. Het provinciaal beleid (Omgevingsvisie Provincie Drenthe en de Omgevingsverordening) vormt voor de structuurvisie een belangrijk kader. Op gemeentelijk niveau vormt de Toekomstvisie 2020 het belangrijkste vertrekpunt voor de op te stellen structuurvisie buitengebied.

De Toekomstvisie 2020 zet de koers uit voor de toekomst van de gemeente Aa en Hunze. Met deze visie stelt de gemeente de bestaande kwaliteiten en waarden veilig voor de toekomst. De visie legt een aantal belangrijke

keuzes vast en geeft richting aan het gemeentelijk beleid voor de komende jaren ²⁾.

De Toekomstvisie 2020 is vastgesteld op 16 december 2009. In 2015 heeft een herijking³⁾ plaatsgevonden. De herijking bouwt voort op de visie uit 2009. De onderhavige structuurvisie is opgesteld binnen de kaders van de Toekomstvisie.

Voortraject en vervolgtraject

Begin 2013 heeft de gemeenteraad de Nota van Uitgangspunten voor het bestemmingsplan buitengebied vastgesteld (NVU 2013). In de daaraan voorafgaande periode (2009-2011) is met het gemeentebestuur (college en raad) verkennend gediscussieerd over aanpak en inhoudelijke thema's. In dat stadium is ook gesproken met vertegenwoordigers uit de landbouw- en recreatiebranche. Een eerste concept structuurvisie voor het ruimtelijke beleid in het buitengebied was de basis voor de NVU. Daarbij werd actueel beleid betrokken: intern (Toekomstvisie 2020) en extern (Omgevingsvisie 2010). Na vaststelling van de NVU 2013 is dat jaar ook de voorbereiding van de wettelijk verplichte Planmer opgestart.

Het voorontwerpbestemmingsplan buitengebied Aa en Hunze heeft vanaf 6 november 2014 tot en met 1 februari 2015 ter inzage gelegen voor inspraak. Ook is in deze periode het plan toegezonden naar de overlegpartners in het kader van het vooroverleg artikel 3.1.1 van het Besluit ruimtelijke ordening (BRO).

Nieuwe beleidsontwikkelingen hebben, in combinatie met de ontvangen overleg- en inspraakreacties, extra aandacht gevraagd voor de opstelling van het ontwerpbestemmingsplan. Genoemd kunnen worden de actualisatie Omgevingsvisie Drenthe 2014, programmatische aanpak stikstof (PAS 2015) en de actualisatie Provinciale Omgevingsverordening 2015. Waar nodig is de structuurvisie daarom ook op onderdelen geactualiseerd.

De structuurvisie wordt tegelijkertijd met het ontwerpbestemmingsplan ter inzage gelegd.

Typering plangebied

De gemeente Aa en Hunze ⁴⁾ is een gemeente met een landelijk karakter, gelegen in het noordoosten van Drenthe op de Hondsrug en in het Drentse veengebied. De gemeente kenmerkt zich door een enorme verscheidenheid aan natuur en cultuur. Een groot deel van de gemeente ligt op de *Hondsrug*. Ten westen daarvan bevindt zich het toeristisch zeer aantrekke-

²⁾ Voor de toekomst maakt de gemeente Aa en Hunze vier hoofdkeuzen:

1. investeren in de kwaliteit van wonen en voorzieningen;
2. investeren in een levendige en zorgzame samenleving;
3. investeren in de recreatieve toeristische ontwikkeling;
4. investeren in een duurzame ontwikkeling in een robuust landschap.

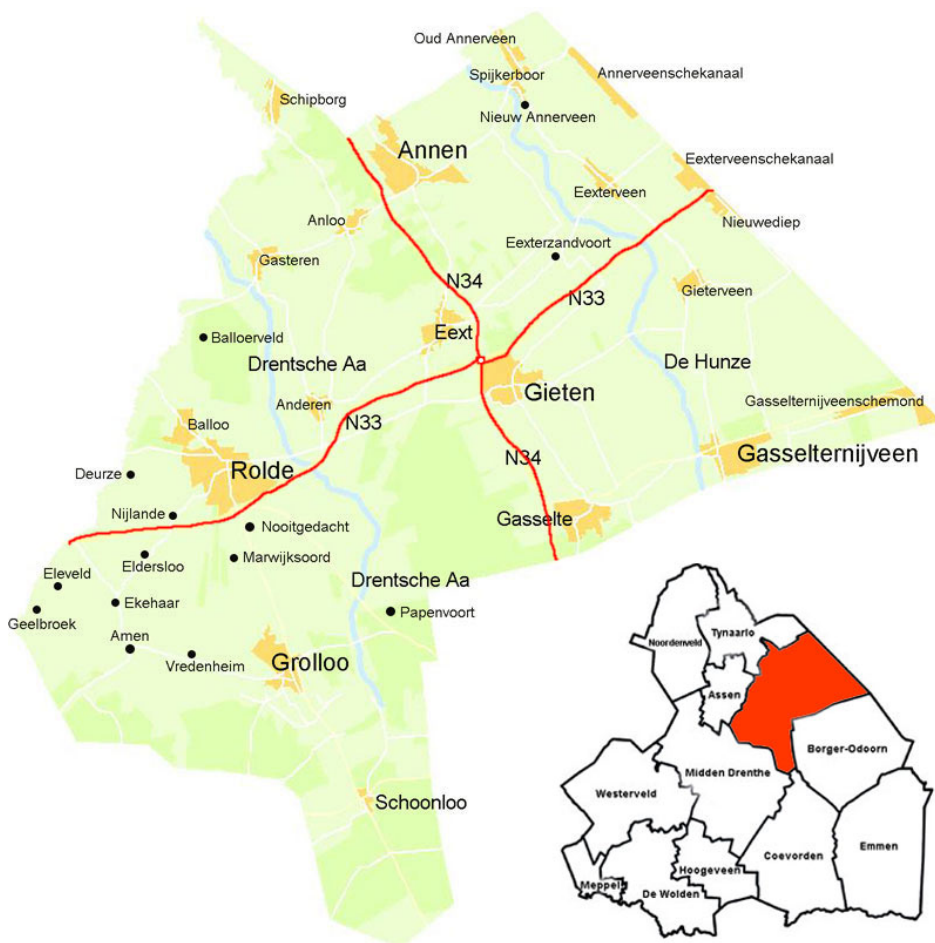
³⁾ Aa en Hunze Buitengewoon! Herijking Strategische Toekomstvisie Gemeente Aa en Hunze 2015-2025

⁴⁾ De gemeente Aa en Hunze heeft een oppervlakte van 27.927 hectare.

lijke *Drentse Aa gebied*. Oostelijk van de Hondsrug, grenzend aan de provincie Groningen ligt een uitgestrekt *veengebied* met onder meer het Hunzedal. De structuurvisie richt zich niet op de dorpen, maar heeft alleen betrekking op het landelijk gebied.

Leeswijzer

De structuurvisie is als volgt opgebouwd. Na deze inleiding (hoofdstuk 1) volgt in hoofdstuk 2 een korte samenvatting van de vertrekpunten en planopzet. In hoofdstuk 3, Visie, wordt ingegaan op de belangrijkste drager voor de ruimtelijke ontwikkelingen in het buitengebied, nl. het landschap. In hoofdstuk 4 t/m 8 wordt de visie uitgewerkt per thema, achtereenvolgens zijn dit de thema's 'landbouw', 'natuur en water', 'recreatie en toerisme', 'wonen en bedrijvigheid' en 'duurzame energie'. De structuurvisie buitengebied sluit af met een hoofdstuk over haalbaarheid, instrumentarium en uitvoering (hoofdstuk 9).

Figuur 1. Ligging plangebied

2. VERTREKPUNTEN EN PLANOPZET

Bij het opstellen van de structuurvisie voor het buitengebied van Aa en Hunze is uitgegaan van een aantal essentiële vertrekpunten omtrent plangebied, planhorizon, integrale benadering, duurzame inrichting en communicatieve functie. Ook ten aanzien van het karakter van de structuurvisie, het beoogd abstractieniveau, de thematische benadering en de gebiedsgerichte insteek zijn vertrekpunten geformuleerd.

Vertrekpunten

- de structuurvisie richt zich in eerste instantie op het landelijk gebied van de gemeente Aa en Hunze. Wel wordt waar nodig aandacht besteed aan de wisselwerking tussen dorpsranden en landelijk gebied;
- de gemeente Aa en Hunze draagt in de structuurvisie haar eigen identiteit uit en brengt de daarbij horende gewenste ruimtelijke en sociaal-economische opgaven voor de komende 10-15 jaar in beeld. De planhorizon van de structuurvisie ligt daarmee rond het jaar 2030;
- aan de structuurvisie ligt een integrale afweging ten grondslag van alle aspecten die bij de ruimtelijke inrichting een rol spelen, zonder dat op voorhand naar een bepaald einddoel toe wordt geredeneerd;
- de structuurvisie is een beleidsstuk dat gericht is op een duurzame inrichting van de fysieke leefomgeving. Dit betekent dat ontwikkelings- en inrichtingsvoorstellen de bestaande waarden op het gebied van landschap en natuur, cultuurhistorie, waterhuishouding e.d. zoveel mogelijk respecteren en zo mogelijk versterken;
- de structuurvisie heeft als doel om ruimtelijke ontwikkelingen te sturen of af te stemmen. De structuurvisie heeft daarmee een belangrijke communicatieve functie. De visie straalt uit wat de gemeente wil bereiken, wat de ruimtelijke consequenties daarvan zijn, welke acties hierbij horen en op welke wijze daarbij de verschillende partijen kunnen worden betrokken.

Karakter, abstractieniveau en benadering

- de structuurvisie geeft op hoofdlijnen de beleidsvisie voor het landelijk gebied aan: de structuurvisie is een bondig document, een visie waarin ontwikkelingsrichtingen worden bepaald en ruimtelijke keuzes worden gemaakt;
- de structuurvisie is een integraal beleidstuk. Daarom is gekozen voor een benadering aan de hand van *ruimtelijke, gemeentebrede, thema's*. Bij de *gebiedsgerichte insteek* worden de ruimtelijke ontwikkelingen bepaald door de wensen en behoeften van de afzonderlijke (deel)gebieden;
- *het landschap* is een bepalende factor bij de ontwikkelingen in een buitengebied. Aan de hand van de verschillende landschapstypen en de daarin aanwezige functies, wordt in de structuurvisie richting gegeven aan de hierboven genoemde thema's en aan de gebiedsgerichte benadering.

3. VISIE

De structuurvisie is een ontwikkelingsgerichte visie voor het buitengebied, waarbij het landschap de basis vormt. "Ontwikkelingsgericht" betekent dat de gemeente met de structuurvisie de nadruk wil leggen op de kansen die het buitengebied biedt, en niet op de beperkingen. Voor een gezonde toekomst van het buitengebied is ruimte voor nieuwe ontwikkelingen een noodzaak. De gemeente streeft daarom naar dynamiek in het buitengebied en wil met de structuurvisie ontwikkelingsruimte bieden. De ontwikkelingsruimte dient - steeds en overal - te worden afgestemd op de identiteit van het landschap van Aa en Hunze. Dit vanuit het besef dat we zorgvuldig met ons landschap om moeten gaan! Ontwikkelen met behoud van identiteit wordt als de 'ja, mits.... benadering' aangeduid. De wijze waarop deze "ja, mits..." benadering gestalte krijgt, is veelal maatwerk. Dit maatwerk wordt verkregen door tijdens de planvorming een zogenaamde 'landschapstoets' in te bouwen.

Er is ten behoeve van deze landschapstoets een uitwerking van het landschappelijk kader opgesteld passend bij het ruimtelijk beleid zoals dat in de structuurvisie en het bestemmingsplan buitengebied vorm krijgt. De uitwerking is weergegeven in de Notitie "Landschappelijke kernkwaliteiten en inrichtingsprincipes".

De uitwerking is weergegeven in de Notitie "Landschappelijke kernkwaliteiten en inrichtingsprincipes".

3. 1. Het landschap als drager

Een structuurvisie buitengebied is een ontwikkelingsgerichte visie voor het buitengebied, waarbij het landschap de basis vormt. Het landschap van het buitengebied van Aa en Hunze wordt dan ook gezien als de belangrijkste drager voor de ruimtelijke ontwikkelingen in het buitengebied. Dit betekent dat de structuurvisie uit gaat van de gedachte dat ontwikkelingen in het buitengebied mogelijk zijn, mits rekening wordt gehouden met de karakteristieken van het landschap en de kenmerken die bepalend zijn voor de identiteit van de verschillende landschapstypen. Ook kunnen ruimtelijke ontwikkelingen worden aangegrepen om de bestaande kwaliteiten te versterken, te verbeteren dan wel om nieuwe kwaliteiten aan het landschap toe te voegen.

Ontwikkelingsgericht: nadruk op kansen

Bij het opstellen van een ontwikkelingsgerichte visie worden aldus de landschappelijke kwaliteiten als belangrijkste afwegingskader aangemerkt. "Ontwikkelingsgericht" betekent wel dat de gemeente met de structuurvisie de nadruk wil leggen op de *kansen* die het buitengebied biedt, en niet op de beperkingen. Het landschap is daarbij geen statisch geheel maar aan verandering onderhevig. Om de identiteit van het landschap te behouden moet er ruimte zijn voor ontwikkelingen. Op deze wijze blijft er ook een

economische basis bestaan voor het in stand houden en beheren van een aantrekkelijk landschap.

3. 2. Het landschap van Aa en Hunze

Ontstaansgeschiedenis

Het landschap van het buitengebied van Aa en Hunze is uniek te noemen vanwege de nog altijd herkenbare en in grote mate afleesbare ontstaansgeschiedenis van het gebied.

De basis van het landschap wordt gevormd door het hooggelegen keileem-plateau met het beekdal van de Drentse Aa en aangrenzend het laaggelegen veengebied in het Hunzedal. Het markante verschil tussen het westelijke Drents plateau en het oostelijke Hunzedal is ontstaan door de wijze van opstuwing van grondmorene op het Drents plateau in de voorlaatste ijstijd. Het Hunzedal is tijdens die ijstijd uitgeslepen door een ijstong. De Hondsrug vormt de westelijke oever van het Hunzedal. In de laatste ijstijd is het Hunzedal opgevuld met dekzand. Later heeft in warmere perioden veenvorming plaatsgevonden in het laaggelegen Hunzedal. Door de aanwezigheid van grondmorene op betrekkelijk geringe diepte zijn veel keien aanwezig in de ondergrond. Ook de keileem in de ondergrond zorgt, als ondoorlatende laag, voor plaatselijk hoge schijn-grondwaterstanden. Deze hebben in het verleden gezorgd voor het ontstaan van het hoogveen.

Het landschap van Aa en Hunze

Het stroomgebied van de Drentsche Aa vormt een cultuurhistorisch en landschappelijk zeer waardevol en nog redelijk gaaf gebied. Nergens in Nederland is een beekstelsel van deze omvang zo ongeschonden door de decennia van ruilverkaveling en normalisatie gekomen. De samenhang van het beekstelsel met het omliggende esdorpenlandschap is nog aanwezig op een schaal die in Nederland ook heel bijzonder is. Ook de Hondsrug behoort tot het esdorpenlandschap en ligt relatief hoog als gevolg van zijn geologische oorsprong.

Aan de oostzijde wordt De Hondsrug begrensd door het veengebied. Type-rend zijn het relatief grote hoogteverschil en een sterke overgang van een gesloten landschap naar open landschapstype. Het landschap van het veengebied is overwegend open en wordt her en der onderbroken met kleine landschapselementen in de vorm van bebouwing en opgaand groen. De openheid van het landschap is in zijn algemeenheid goed behouden gebleven. Het landschap is met name door de natuurontwikkeling in het dal van de Hunze wel aan verandering onderhevig: de natuurontwikkeling zal in de toekomst een verdere verdichting met zich meebrengen

Landschappelijke deelgebieden en eenheden

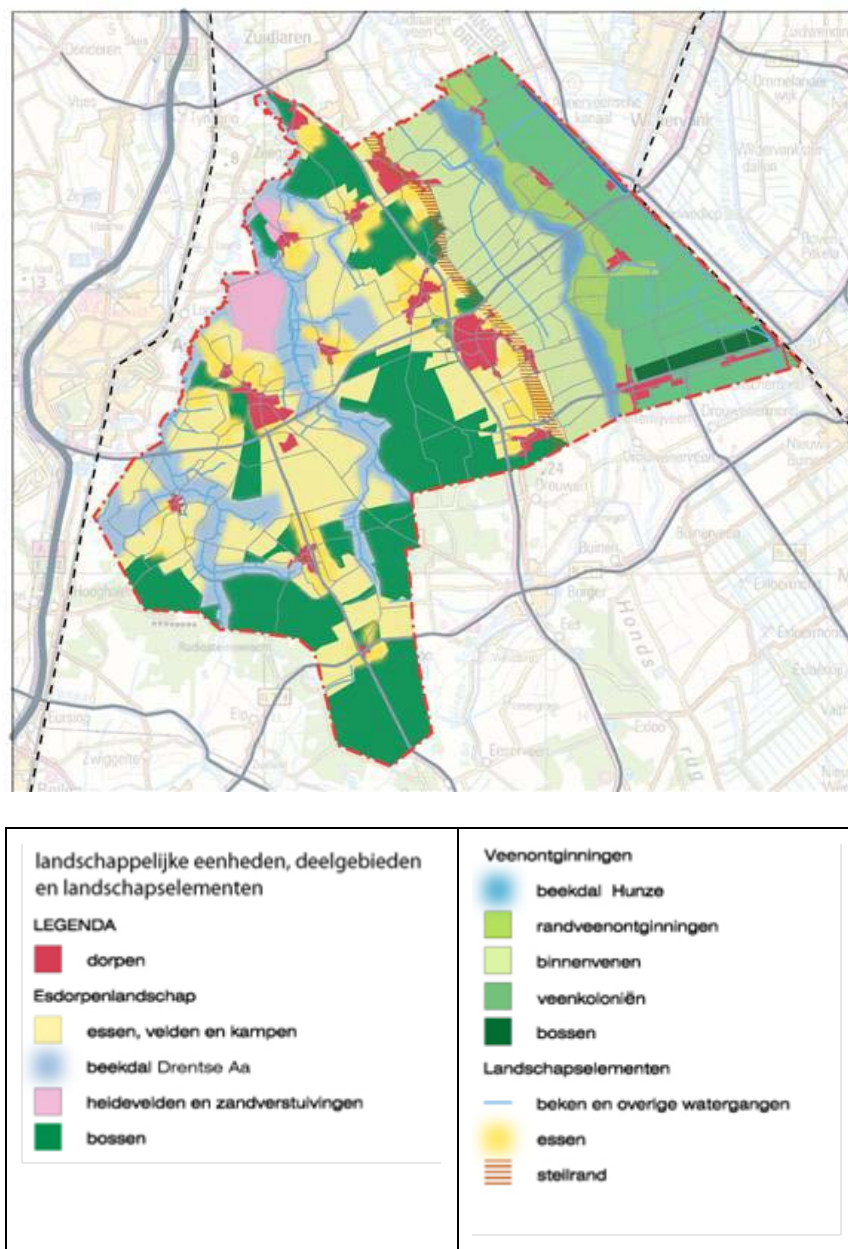
Op grond van karakteristieke combinaties van zichtbare kenmerken kunnen verschillende landschappelijke eenheden worden onderscheiden. Deze worden onderscheiden op basis van de maat, de begrenzing van de ruimte, de verkaveling, het reliëf, het patroon van de wegen en de waterlopen, het

beplantingspatroon en de aard en groepering van de bebouwing. Er kunnen twee landschappelijke deelgebieden worden onderscheiden, te weten:

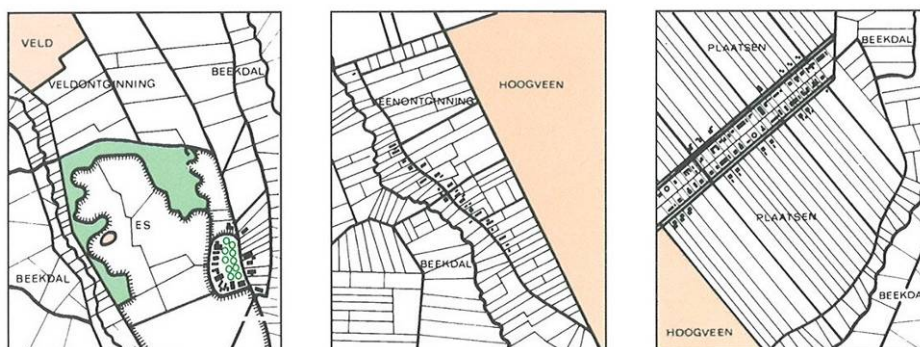
- het esdorpenlandschap
 - essen, velden en kampen
 - beekdal Aa
 - heidevelden en zandverstuivingen
 - bossen
- de veenontginningen
 - binnenvenen (gebied vanaf de Hondsrug tot westzijde van het beekdal Hunze EHS)
 - randveenontginning (gebied vanaf oostzijde beekdal Hunze EHS met daarbij inbegrepen het randveenontginningslint)
 - veenkoloniën (gebied ten oosten van het randveenontginningslint tot de provinciegrens)
 - bossen
 - beekdal Hunze

Figuur 2. Impressie landschappelijke deelgebieden Aa en Hunze (v.l.n.r.: esdorpenlandschap, Hondsrug, Hunzedal)

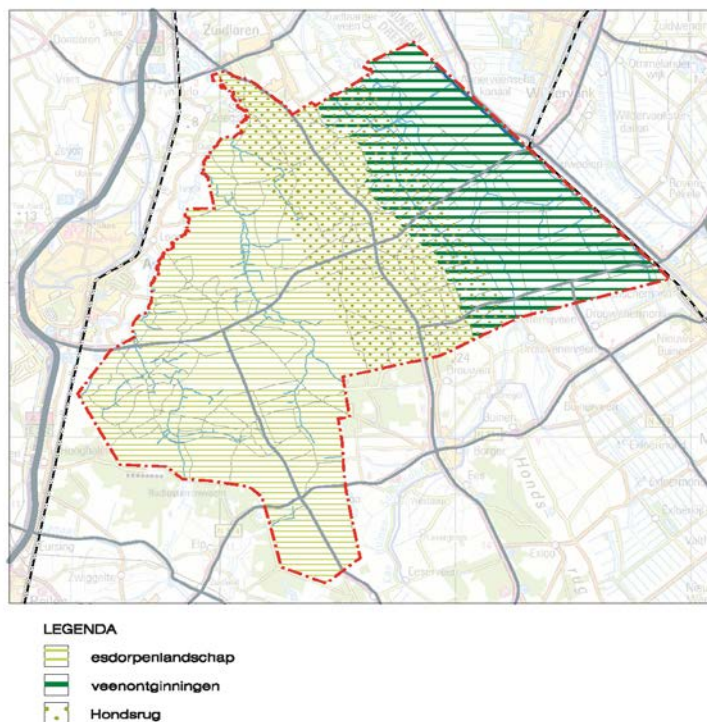
Figuur 3. Landschappelijke deelgebieden en eenheden

Figuur 4. Overzicht kenmerkende structuren van de verschillende landschappen voor het esdorpenlandschap (links), de randveenontginningen en de veenkoloniën (rechts)

Hondsrug: afzonderlijke benadering

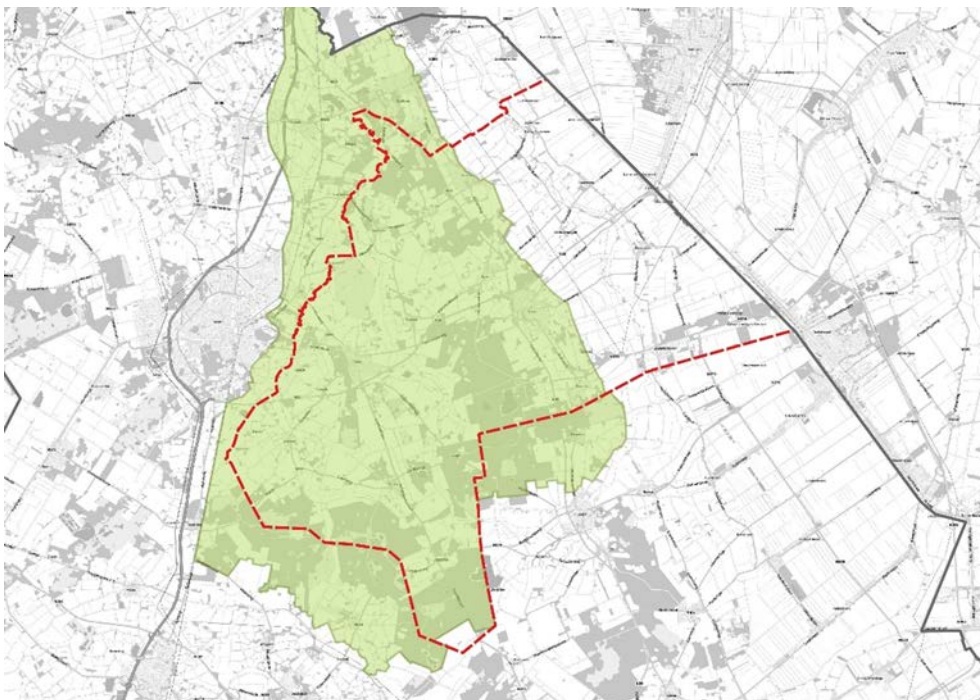
De Hondsrug (een 40 km lange keileemrug) is onderdeel van de geologische hoofdstructuur in Nederland en is als zodanig een te onderscheiden gebied. Op basis van de landschappelijke verscheidenheid hoort het echter thuis bij het esdorpenlandschap. De Hondsrug kan beschouwd worden als een 'ontwikkelingsas' tussen het stroomgebied van de Drentsche Aa enerzijds en het dal van de Hunze anderzijds. De grote kernen en de infrastructuur (N34) bevinden zich op de Hondsrug. Ook bedrijvigheid en (recreatie) voorzieningen zijn hier geconcentreerd. Op de Hondsrug speelt dan ook een *andere dynamiek in ontwikkelingen* dan op het Drents Plateau en in de veenontginningen. De Hondsrug als 'ontwikkelingsas' binnen de gemeente Aa en Hunze vraagt in de structuurvisie dan ook om een afzonderlijke benadering. De grotere programmatiese dynamiek zal in de structuurvisie tot uiting komen, bijvoorbeeld door het bieden van (meer) ontwikkelingsruimte voor recreatie, bedrijvigheid, zorg, of overige voorzieningen.

Figuur 5. De Hondsrug als 'ontwikkelingsas'

Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa.

Het Nationaal Park en het Nationaal Landschap Drentsche Aa beslaan een groot deel van het plangebied. Samen vormen zij het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa. Het stroomgebied van de Drentsche Aa vormt een cultuurhistorisch en landschappelijk zeer waardevol en nog redelijk gaaf gebied. Nergens in Nederland is een beekstelsel van deze omvang zo ongeschonden door de decennia van ruilverkaveling en normalisatie gekomen. Ook de samenhang van het beekstelsel met het omliggende esdorpenlandschap is nog aanwezig op een schaal die in Nederland heel bijzonder is. De cultuurhistorische, ecologische en landschappelijke waarden van het gebied worden door alle betrokken overheden onderkend en het behoud ervan is in het ruimtelijk beleid (bestemmingsplannen) en visies) vastgelegd. Onderstaand figuur geeft het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa weer, voor zo ver gelegen binnen de gemeente Aa en Hunze.

Figuur 6. Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa (bron: Beheer-, Inrichtings- en Ontwikkelingsplan (BIO-plan) Drentsche Aa 2.0)

3. 3. De rol van cultuurhistorie

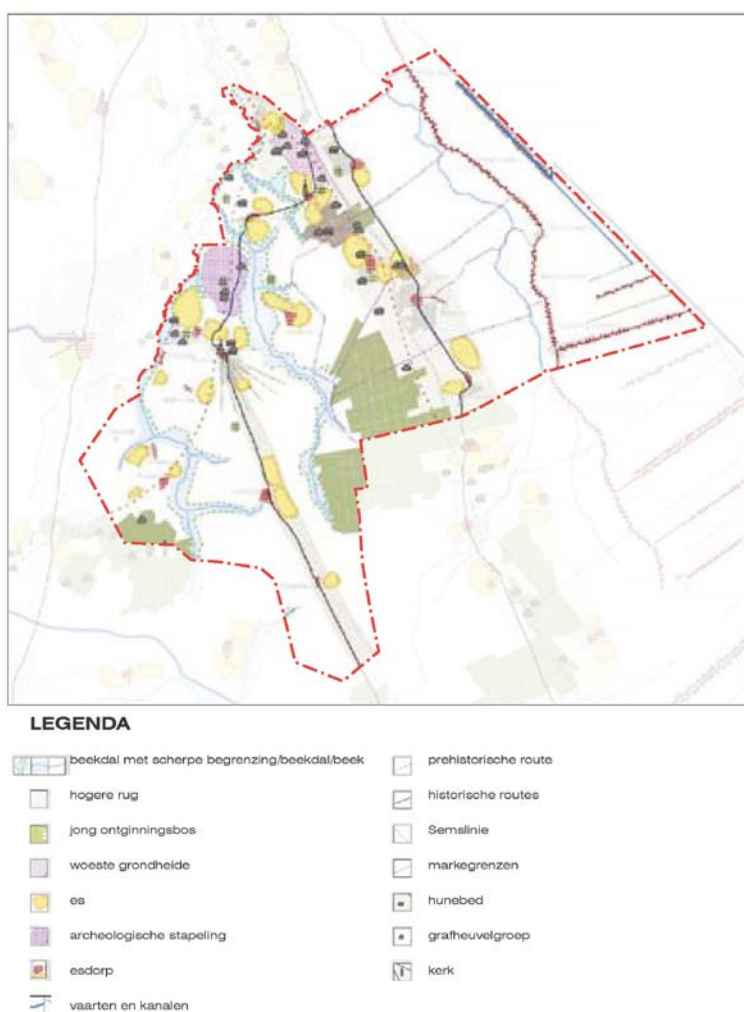
Naast het landschap vormt ook de aanwezige cultuurhistorie de basis voor de structuurvisie. De cultuurhistorie bepaalt immers grotendeels de verschijningsvorm van het huidige landschap als gevolg van menselijke activiteit. De identiteit van het landschap wordt dan ook in hoge mate bepaald door de cultuurhistorische waarden. Juist omdat de gemeente ruimtelijk wil sturen op het behoud en de versterking van de kernkwaliteiten van het landschap, is het goed om aan de aanwezige cultuurhistorie in de ruimtelijke planvorming een duidelijke rol toe te kennen. Dit betekent dat bij de definiëring van de kernkwaliteiten van het landschap deze ook expliciet benoemd zullen worden. Op het niveau van de structuurvisie kan hiervoor aansluiting worden gezocht bij het Cultuurhistorisch Kompas en gemeentelijk beleid. Voor de uitwerking op bestemmingsplanniveau is gebruik gemaakt van de Archeologische Beleid- en Advieskaart en de inventarisaties van cultuurhistorisch uniek en onvervangbare landschapselementen en karakteristieke gebouwen.

Cultuurhistorisch Kompas Drenthe

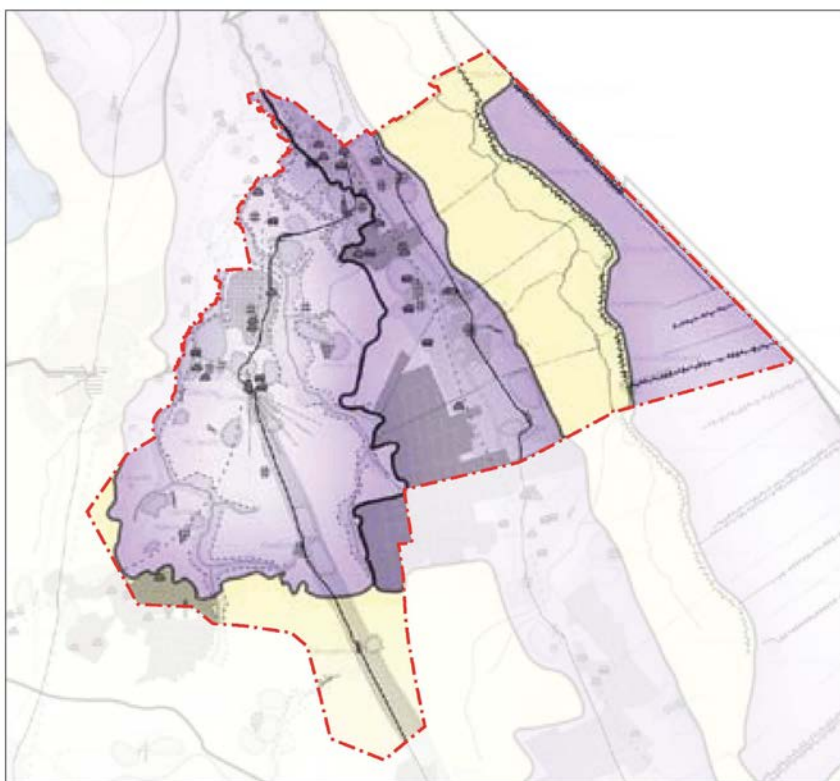
De samenhang in het cultuurhistorisch erfgoed is de leidraad geweest bij het opstellen van de nota Cultuurhistorisch Kompas Drenthe (provincie Drenthe, juni 2009). Cultuurhistorisch Kompas bestaat uit een cultuurhistorische hoofdstructuur, een beleidsvisie met kaart en een databank, die in de komende jaren wordt uitgebouwd. Met deze nota wil de provincie vooraf

duidelijk maken wat zij op het gebied van cultuurhistorie in Drenthe wil bereiken. Daarbij is nadrukkelijk gekeken naar de dynamiek die zich voltrekt in de verschillende gebieden in Drenthe en de effecten die de dynamiek kan hebben op de aanwezige cultuurhistorische waarden en daarmee ook op de identiteit van Drenthe. Mede hierdoor is deze nota een handreiking aan gemeenten, adviesbureaus en andere partijen om cultuurhistorische waarden mee te nemen in het ontwerpproces en nieuwe ontwikkelingen te plaatsen in het historische perspectief van Drenthe.

De nota bestaat uit twee onderdelen: een cultuurhistorische hoofdstructuur en een beleidsvisie. Bij het opstellen, ontwikkelen en herzien van ruimtelijke plannen wordt eerst de cultuurhistorische hoofdstructuurkaart geraadpleegd. De op de kaart van de hoofdstructuur getekende elementen duiden op de aanwezigheid van provinciale belangen. Op de kaart behorende bij de beleidsvisie staat aangegeven op welke wijze de provincie wil omgaan met de aanwezige waarden.

Figuur 7. Fragment Cultuurhistorische hoofdstructuur Drenthe
(bron: Cultuurhistorisch Kompas)

LEGENDA

- Gebiedsspecifiek beleid: esien stellen
- Generiek beleid: respecteren

*Figuur 8. Fragment Beleidskaart Cultuurhistorisch Kompas
(bron: Cultuurhistorisch Kompas)*

Cultuurhistorische Waardenkaart

RAAP Archeologisch Adviesbureau heeft in samenwerking met het Monumenten Advies Bureau een cultuurhistorische waardenkaart voor de gemeente Aa en Hunze opgesteld. Dit heeft geresulteerd in de Cultuurhistorische Waardenkaart (CHWK). De beleidsadvieskaart laat zien waar cultuurhistorische waarden voorkomen of zijn te verwachten. Het kan dan gaan om aardkundige, archeologische, historisch-geografische, historisch-bouwkundige, stedenbouwkundige en andere waarden. De cultuurhistorische waardenkaart wordt gemaakt voor het ontwikkelen van ruimtelijke plannen en voor het formuleren van erfgoedbeleid. Ook kan het een belangrijke onderlegger voor de planologische borging in bestemmingsplannen zijn en kan de kaart dienen als inspiratie voor stedenbouwkundig en landschapsarchitectonisch ontwerp.

De Cultuurhistorische waardenkaart wordt ook geraadpleegd bij de zogenaamde 'maatwerkbenadering', waarbij voor ruimtelijke ontwikkelingen tij-

dens de planvorming een zogenaamde 'landschapstoets' wordt ingebouwd (zie ook de figuur in hoofdstuk 1).

3. 4. Ontwikkelen met behoud van identiteit

De gemeente Aa en Hunze heeft een waardevol landschap. In Aa en Hunze zijn verschillende landschappelijke eenheden te onderscheiden die een herkenbare identiteit hebben. De gemeente hecht aan het behouden en versterken van de identiteit van het landschap. De nog aanwezige en herkenbare landschappelijke diversiteit draagt hiertoe in belangrijke mate bij. De identiteit van dit landschap komt tot uiting in de aanwezige verschillen tussen de onderscheiden landschappelijke eenheden. Het handhaven en versterken van de herkenbaarheid van de landschappelijke eenheden is daarom belangrijk. Ruimtelijke ontwikkelingen zijn mogelijk voor zover ze geen afbreuk doen aan deze herkenbaarheid of zo mogelijk de herkenbaarheid zelfs verbeteren.

Voor een gezonde toekomst van het buitengebied is ruimte voor nieuwe ontwikkelingen een noodzaak. De gemeente streeft daarom naar dynamiek in het buitengebied en wil met de structuurvisie ontwikkelingsruimte bieden. Ontwikkelingsruimte voor zowel de landbouw als voor recreatie en toerisme en de overige gebruiksfuncties van het buitengebied. De ontwikkelingsruimte dient - steeds en overal - te worden afgestemd op de identiteit van het landschap van Aa en Hunze. Dit vanuit het besef dat we zorgvuldig met ons landschap om moeten gaan! Ontwikkelen met behoud van identiteit kan als de 'ja, mits.... benadering' worden aangeduid.

De 'ja, mits...'benadering: maatwerk

De wijze waarop deze "ja, mits..." benadering gestalte krijgt, is veelal maatwerk. Zo zal per situatie en per voorgestelde ontwikkeling gekeken moeten worden in hoeverre de bestaande landschappelijke kwaliteiten behouden blijven en of er kansen worden aangegrepen voor het versterken dan wel het vernieuwen van de landschappelijke kwaliteit. Zo kan, bijvoorbeeld bij de vergroting van een agrarisch bouwperceel, door middel van een op te stellen inrichtingsschets en de daarbij behorende landschappelijke inpassing inzichtelijk worden gemaakt hoe om is gegaan met de aanwezige kernkwaliteiten als verkavelingspatroon, mate van openheid, beplanting etc.

Lang niet alle ruimtelijke ontwikkelingen in het buitengebied zijn door de gemeente 'te sturen'. Dit geldt met name voor de schaalvergroting in de landbouw. In principe is in het gehele buitengebied dan ook ontwikkelingsruimte voor de landbouw. Wel kan de landschappelijke verscheidenheid van het buitengebied in het ene gebied andere randvoorwaarden stellen aan de schaalvergroting dan in het andere gebied. De gebieden rondom de dorpen en de gebieden met een hoge dichtheid aan landschappelijk waardevolle elementen (bijvoorbeeld in de vorm van reliëf, beplanting, waterlopen of erfgoed) stellen andere randvoorwaarden aan schaalvergroting dan

de grootschalige open gebieden met relatief weinig bebouwing, zoals in met name het oosten van de gemeente.

De landschapstoets

Voor het gehele buitengebied geldt dat de ontwikkelingen mogelijk zijn, mits zorgvuldig wordt omgegaan met de omgeving en de ontwikkeling samen gaat met het behoud, herstel of zelfs het toevoegen van landschappelijke kwaliteiten. Schaalvergroting vraagt om maatwerk in maatvoering, inpassing en vormgeving. Dit maatwerk kan verkregen worden door tijdens de planvorming een zogenaamde 'landschapstoets' in te bouwen.

Dit betekent dat de initiatiefnemer een - bij het bouwplan behorende - inrichtingsschets moet (laten) opstellen.

Deze inrichtingsschets bestaat in ieder geval uit de volgende onderdelen:

- maatvoering en vormgeving van bebouwing (wat wordt er gebouwd);
- situering en onderlinge afstemming van de bebouwing (hoe zet je 't fysiek neer);
- de landschappelijke inpassing (hoe pas je 't in).

'In ruil' voor de benodigde ontwikkelingsruimte wordt daarom een inrichtingsschets met bijbehorende landschappelijke inpassing gevraagd. Door middel van deze 'landschapstoets' wordt de kwaliteit en de herkenbaarheid van het landschap gewaarborgd.

Figuur 9. Impressie markante bebouwing

3. 5. Uitwerking landschappelijk toetsingskader

Voor de gemeente Aa en Hunze is 'ontwikkelen met behoud van identiteit' een belangrijk vertrekpunt. De bescherming van bijzondere waarden van bodem, natuur, landschap en cultuurhistorie (kernkwaliteiten) speelt daarin een belangrijke rol. De nadruk komt meer te liggen op begeleiding en sturing in het proces (maatwerkbenadering). Om hier voldoende handvatten voor te bieden is een uitwerking van de kernkwaliteiten naar meer concrete inrichtingstypes voor de verschillende landschapstypen noodzakelijk. Er is daarom een uitwerking van het landschappelijk kader opgesteld passend bij het ruimtelijk beleid zoals dat in de structuurvisie en het bestemmingsplan buitengebied vorm krijgt. De uitwerking is weergegeven in de Notitie "Landschappelijke kernkwaliteiten en inrichtingsprincipes".

De uitwerking van het landschappelijk toetsingskader vormt daarmee de verbindende schakel tussen verschillende beleidsstukken waarin landschap, cultuurhistorie, archeologie en aardkundige waarden een rol speelt. Het document krijgt daarmee een centrale plaats tussen de structuurvisie en het bestemmingsplan buitengebied enerzijds en het bestaand ruimtelijk (sectoraal) beleid anderzijds (zie ook figuur in hoofdstuk 1). De notitie is als bijlage bij de toelichting van het bestemmingsplan opgenomen.

De uitwerking van het landschappelijk toetsingskader gaat niet in op de onderwerpen 'windenergie' en 'zonne-energie'. Mogelijk wordt de notitie "Landschappelijke kernkwaliteiten en inrichtingsprincipes" op termijn met deze onderwerpen uitgebreid.

4. THEMA LANDBOUW

Landbouw is voor de gemeente Aa en Hunze een belangrijke economische pijler. Het bieden van ontwikkelingsruimte voor de landbouw staat dan ook voorop. Bestaande bedrijven in het buitengebied krijgen de ruimte voor specialisatie, schaalvergroting en verbreding, gericht op grondgebonden landbouw. De rol van de landbouw is voor het behoud en instandhouding van het landschap essentieel. Ontwikkelingsruimte voor de landbouw dient daarom samen te gaan met het behouden en versterken van de landschappelijke kwaliteit van Aa en Hunze. Belangrijk aandachtspunt bij schaalvergroting is de landschappelijke en ruimtelijke inpassing. De ruimtelijke consequenties van de schaalvergroting komen onder meer tot uiting in de behoefte aan een groter bouwperceel. Schaalvergroting vraagt om maatwerk in maatvoering, inpassing en vormgeving. Dit maatwerk wordt verkregen door tijdens de planvorming een zogenaamde 'landschapstoets' in te bouwen.

4. 1. Algemeen

Landbouw is voor de gemeente Aa en Hunze een belangrijke economische pijler. Het bieden van ontwikkelingsruimte voor de landbouw staat voor de gemeente Aa en Hunze dan ook voorop. Bestaande bedrijven in het buitengebied krijgen de ruimte voor specialisatie, schaalvergroting en verbreding, gericht op grondgebonden landbouw ⁵⁾.

Daarnaast is de landbouw de drager van het agrarisch cultuurlandschap binnen de gemeente. De rol van de landbouw is voor het behoud en instandhouding van dit landschap essentieel. Ook aan dit (cultuur)landschap en de daarbij behorende diversiteit hecht de gemeente grote waarde. Ontwikkelingsruimte voor de landbouw dient daarom samen te gaan met het behouden en versterken van de landschappelijke kwaliteit van Aa en Hunze.

Kenschets landbouw in Aa en Hunze

In het buitengebied van de gemeente Aa en Hunze worden in gelijke mate zowel gemengde bedrijven, melkveehouderijen als akkerbouwbedrijven aangetroffen. Ten oosten van de Hunze wordt in hoofdzaak akkerbouw bedreven met bedrijfsvestigingen in de wegdorpen.

De landbouwsector staat economisch en ruimtelijk onder druk.

⁵⁾ Bedoeld wordt hier de grondgebondenheid op bedrijfsniveau. Er is een tendens zichtbaar waarbij een menging op lokaal niveau zichtbaar wordt. Daarbij ontstaan er samenwerkingsverbanden waarbij melkveehouders melkvee houden en het verbouwen van gewassen aan anderen wordt overgelaten. In dat geval is er sprake van een lokale grondgebondenheid. Immers er is een directe link tussen voer telen en mest aanwenden(grond) en de dieren.

Ook binnen de gemeente Aa en Hunze is sprake van een voortgaande afname van het aantal landbouwbedrijven. Om de landbouwsector economisch te versterken wordt ingezet op vergroting van efficiency. De vrijkomende landbouwgronden worden opgekocht door bestaande agrarische bedrijven die kunnen inzetten op schaalvergroting. Daarnaast is ook de introductie van nieuwe agrarische producten en activiteiten van belang.

In de landbouw zijn twee ontwikkelingsrichtingen zichtbaar:

- schaalvergroting naar gespecialiseerde landbouw met grote tot zeer grote bedrijven, onlosmakelijk verbonden met een verdergaande afname van het aantal agrarische bedrijven;
- verbreding en verdieping, waarbij een nieuwe tak of niet-agrarisch product aan de landbouwkundige bedrijfsvoering wordt toegevoegd of waarbij aan de agrarische producten op bedrijfsniveau een meerwaarde wordt toegevoegd (voorbeelden: zelf kaas maken, koelen van akkerbouwproducten, verpakken van verse groenten).

Landbouw en duurzaamheid

De gemeente Aa en Hunze heeft 'duurzaamheid' hoog op de agenda staan. Ook binnen de agrarische sector is een transitie gaande naar een meer duurzame landbouw. Het streven is daarbij gericht op een meer duurzame ontwikkeling van de voedselproductie. Het verduurzamen van de productiewijze betekent onder meer dat er een gering beroep wordt gedaan op eindige grondstoffen, dat de effecten op het milieu minimaal zijn, dat de productie sociaal en maatschappelijk verantwoord is, en dat de producten van hoge kwaliteit zijn. Daarnaast moet de landbouw, internationaal concurrentiekrachtig zijn. De gemeente onderschrijft deze ontwikkeling.

Of de voedselvoorziening al dan niet duurzaam is, hangt af van de randvoorwaarden aan een duurzame landbouw. Deels zijn die hard, bijvoorbeeld het beschikbare landoppervlak om voedsel te produceren, maar deels hangen de randvoorwaarden af van wat mensen belangrijk vinden. Een duurzame ontwikkeling houdt in dat het de landbouw niet alleen economisch goed gaat ('profit'), maar dat ook de milieudruk afneemt ('planet'). Het gaat daarbij vooral om emissies door het gebruik van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen naar bodem, water en lucht, en emissies uit stallen. Ook is van belang hoe zuinig de landbouw is met natuurlijke hulpbronnen, zoals fossiele energie, water en land. Een lage milieudruk en zuinig gebruik zijn goed voor de biodiversiteit. De sociale kant van duurzame landbouw ('people') zit hem vooral in zaken als werkgelegenheid, betaalbaar en veilig voedsel, dierenwelzijn en landschap).

4. 2. Gebiedsgerichte benadering

Ontwikkelingsruimte in het esdorpenlandschap

De aanwezigheid van de landbouw is in ruimtelijk opzicht in het esdorpenlandschap belangrijk voor het gebied omdat deze functie zorgt voor de instandhouding van een zeer gewaardeerd en gevarieerd cultuurlandschap. Het bieden van ontwikkelingsruimte is daarom essentieel.

Waar mogelijk zal (in met name de wat grootschaliger gebieden) ruimte moeten worden geboden om het agrarische bouwblok te vergroten. Ook in het Drentsche Aa-gebied liggen nog enkele landbouwgebieden waar schaalvergroting goed mogelijk is. Over het algemeen echter is in het Drentsche Aa-gebied de ruimte voor grootschalige productielandbouw beperkt. Hier zal ruimte moeten zijn om de landbouw te versterken met bijvoorbeeld groene en blauwe diensten, en met niet-agrarische activiteiten zoals recreatie en zorg (verbreding en vernieuwing). Het esdorpenlandschap leent zich ook bij uitstek voor meer extensieve vormen van landbouw. Om te kunnen extensiveren en toch een rendabele bedrijfsvoering te kunnen houden, is meestal wel een groter bedrijf nodig (groter areaal grond, groter bouwblok). Grote extensieve veehouderijbedrijven zouden in dit gebied goed kunnen worden gecombineerd met natuur- en landschapsbeheer.

Ontwikkelingsruimte in de veenontginningen

Het gebied van de veenontginningen is in de afgelopen decennia met zijn vele verkavelingen en waterhuishoudkundige maatregelen optimaal functioneel gemaakt voor de landbouw. De karakteristieken van het landschap (openheid, rechtlijnigheid) laten hier meer ruimte voor schaalvergroting dan in het kleinschaliger esdorpenlandschap. Voor de vergroting van het agrarisch bouwblok zal in dit gebied dan ook veel ruimte kunnen worden geboden. De kernkwaliteiten van dit landschap bieden hiertoe goede mogelijkheden. De relatieve grootschalige structuur van het landschap en de geringe verweving met andere functies, biedt de landbouw in dit gebied de mogelijkheid om in te zetten op schaalvergroting in de traditionele productielandbouw. De grootschaligheid maakt dat het gebied ook zeer geschikt is voor de teelt van energiegewassen en de productie van bio-energie.

Ook in de provinciale omgevingsvisie komt de ontwikkelingsruimte voor de landbouw in dit gebied tot uiting. Het gebied behoort tot de zgn. “*robuuste landbouw gebieden*”. In de robuuste landbouwgebieden staat de landbouw voorop. Dit maakt schaalvergroting en meer geïndustrialiseerde vormen van landbouw mogelijk. Ook zijn dit de voorkeursgebieden voor het verplaatsen en inplaatsen van agrarische bedrijven. De kernkwaliteiten spelen in deze gebieden een ondergeschikte rol. Er is in deze gebieden geen ruimte voor andere grootschalige functies, bijvoorbeeld nieuwe grootschalige verblijfsrecreatie. Ook is een gedeelte aangeduid als “*proefgebied landbouw*”. Nieuwe ontwikkelingen op landbouwgebied kunnen als eerste hier worden geïntroduceerd. Het kan hierbij gaan om innovaties op het gebied van logistiek, huisvesting, nieuwe teelten, verduurzaming, waterhuishouding en duurzame energie (met uitzondering van grootschalige windenergie)⁶⁾.

Naast voedselproductie en de productie van bio-energie kan ook in het gebied van de veenontginningen gedacht worden aan het leveren van groene en blauwe diensten. Aanknopingspunten vormen de potentieel zeer ge-

⁶⁾ Het initiëren van deze nieuwe mogelijkheden loopt via de ‘Agendavoor de Veenkoloniën’ (een gezamenlijke gebiedsopgave van gemeenten en provincies in Groningen en Drenthe).

schikte waterwingebieden in de oostflank van de Hondsrug en de realisatie van de EHS in het stroomdal van de Hunze. Ook nevenactiviteiten in de zorg en recreatie bieden mogelijkheden.

4. 3. Schaalvergroting

Belangrijk aandachtspunt bij schaalvergroting is de landschappelijke en ruimtelijke inpassing. In zowel het esdorpenlandschap als het veenontginningsgebied zullen de ruimtelijke consequenties van de schaalvergroting onder meer tot uiting komen in de behoefte aan een *groter bouwperceel*.

De schaalvergroting voltrekt zich zowel in de melkveehouderij als in de akkerbouw. In de melkveehouderij uit de schaalvergroting zich - naast een toename van het aantal hectares grond - vrijwel altijd in de behoefte aan een groter bouwperceel. De schaalvergroting voor de akkerbouwbedrijven kent een gedifferentieerder beeld als het gaat om de ruimtelijke gevolgen. Akkerbouwbedrijven die een schaalsprong maken zullen hun hectares grond aanmerkelijk zien toenemen, mede gezien de geringe rendementen op de productie van traditionele gewassen als aardappelen, suikerbieten, maïs en graan. Wanneer een akkerbouwbedrijf daarnaast ook producten opslaat, sorteert en/of bewerkt dan zal er veelal ook behoefte zijn aan een groter bouwperceel.

Schaalvergroting en landschap: maatwerk

Wat betekent “het landschap als drager” voor de ruimte die een veranderende landbouw nodig heeft? Sommige gebieden lenen zich immers beter voor schaalvergroting dan andere. Te denken valt aan de inpassing van grootschalige agrarische bouwblokken in het grootschalig open gebied van de veenontginningsgebieden. Maar in het kleinschalige en relatief verdichte gebied van het esdorpenlandschap ligt de uitdaging om ook hier een grootschalig bedrijf uit te oefenen, met in acht neming van de landschappelijke randvoorwaarden die hier aanwezig zijn.

Bij de vergroting van het bouwperceel zal in sterkere mate ‘de landschapsontwikkeling’ centraal moeten staan. Deze invalshoek is van belang omdat de nieuwe bouwpercelen de aanwezige landschappelijke structuren kunnen overheersen in maat en schaal. Het nieuwe agrarische erf kan echter ook kansen genereren voor het versterken van de bestaande landschappelijke elementen zoals watergangen en beplantingen langs bestaande structuren.

De wijze waarop de uitbreiding vormgegeven wordt en kansen benut worden is maatwerk. Voor de daadwerkelijke realisering van een goed vormgegeven bouwblok is het wenselijk de ontwikkelingsruimte van agrarische bedrijven te koppelen aan kwaliteitseisen met betrekking tot de situering en de inpassing van het erf. Daarnaast kan ook de sloop van oude stallen in veel gevallen een kwaliteitsslag voor het boerenerf betekenen.

Schaalvergroting vraagt om maatwerk in maatvoering, inpassing en vormgeving. Dit maatwerk kan verkregen worden door tijdens de planvorming een zogenaamde ‘landschapstoets’ in te bouwen. Dit betekent dat de initia-

tiefnemer een - bij het bouwplan behorende - inrichtingsschets moet (laten) opstellen. De landschappelijke inpassing vormt een onderdeel van de inrichtingsschets. (Zie ook paragraaf 3.6 uitwerking landschappelijk toetsingskader).

Figuur 10. Impressie landbouw in buitengebied Aa en Hunze

Zeer grote landbouwbedrijven

In Nederland neemt, als gevolg van de schaalvergroting in de landbouw, het aantal zeer grote landbouwbedrijven toe. Bij deze zeer grote bedrijven is veelal sprake van grote aantallen dieren op één locatie, al of niet van één ondernemer. Van grondgebondenheid is meestal geen sprake meer. In de structuurvisie wordt alleen ingegaan op de ruimtelijke consequenties van de zeer grote landbouwbedrijven in het buitengebied. Voor wat betreft de milieuhygiënische aspecten wordt verwezen naar de daarvoor relevante kaders.

De landbouwsector heeft te maken met globalisering van voedselmarkten, het wegvallen van subsidies, een aanhoudende concurrentiedruk en kostenstijgingen. Deze ontwikkelingen vragen om schaalvergroting en specialisatie van het agrarisch bedrijf. De vraag wanneer een bedrijf als “mega” moet worden aangemerkt is niet eenduidig te beantwoorden. In diverse nota's en onderzoeksrapporten worden hiervoor wisselende definities gebruikt.

Landelijk wordt door het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) gesproken van een megabedrijf als de bedoelde onderneming meer dan 12.500 vleesvarkens, 185.000 leghennen, of 360.000 vleeskuikens heeft. In de praktijk gaat het echter vaak om veel grotere aantallen.

Het RIVM en de Raad voor het landelijk gebied hebben na onderzoek gerapporteerd dat grote bedrijven kunnen bijdragen aan een schoner milieu, een beter welzijn van dieren en nieuwe mogelijkheden voor het landelijk gebied (zoals agrarisch natuurbeheer). Grootschalig betekent in de praktijk vaak duurzamer door voordelen als lagere emissies, minder transport van dieren, voer en meststoffen en een efficiënter energieverbruik. Daar staat tegenover dat het risico voor de volksgezondheid niet in alle gevallen kan worden uitgesloten als het gaat om intensieve veehouderij.

De verwachting is dat het aantal zeer grote landbouwbedrijven de komende jaren zal toenemen. Het bieden van ontwikkelingsruimte voor de landbouw

staat in het buitengebied van Aa en Hunze voorop. Het is daarbij wel van belang dat het karakter van het buitengebied gehandhaafd blijft. De gemeente Aa en Hunze is daarom van mening dat zeer grote landbouwbedrijven moeilijk inpasbaar zijn in het landschap van Aa en Hunze. Naast overwegingen ten aanzien van het landschap spelen hierin ook overwegingen uit oogpunt van milieuhygiëne en risico's voor de volksgezondheid mee.

Om toch tegemoet te komen aan de genoemde ontwikkeling, wordt in het buitengebied van Aa en Hunze voor enkele zeer grote landbouwbedrijven beperkt ruimte geboden. Het gaat hier om bedrijven met een oppervlakte van zo'n 3 à 4 hectare. De *grondgebondenheid* van dergelijke bedrijven staat echter voorop. Binnen het plangebied leent met name het gebied van de veenkoloniën zich voor dergelijke grootschalige bedrijven. (Akkerbouw en grondgebonden (melk)veehouderijen met een bouwvlak van > 2 ha en/of meer dan 400 koeien). Dit gebied is in de omgevingsvisie immers ook aangeduid als gebied voor 'robuuste landbouw'. Hier zijn schaalvergroting en meer geïndustrialiseerde vormen van landbouw mogelijk. Met name in het zuid-oostelijk gedeelte van het veenkoloniale gebied (omgeving Gasselterboerveenschemond) bevinden zich nu al enkele zeer grote bedrijven. Dit gedeelte leent zich het meest voor de ontwikkeling van enkele zeer grote landbouwbedrijven.

Onder grondgebonden veehouderij moet worden verstaan dat in de bedrijfsvoering sprake is van teelt van ruwvoer en afzet van mest op overwegend het eigen bedrijf en dat het vee in zekere mate wordt geweid. Niet-grondgebonden intensieve veeteelt (varkens, koeien, kippen) is gebonden aan een schaal met een maximum benoemd in de provinciale omgevingsverordening.

4. 4. Nieuwvestiging en verplaatsing van agrarische bedrijven

Nieuwvestiging

De gemeente Aa en Hunze biedt ontwikkelingsruimte aan bestaande, grondgebonden landbouw. Dit betekent dat terughoudend wordt omgegaan met een aanvraag voor nieuwvestiging van een bedrijf. Mocht er een verzoek binnenkomen, dan zal in eerste instantie gezocht moeten worden naar mogelijkheden op eerder vrijgekomen agrarische bouwpercelen. Een uitzondering wordt gemaakt voor het gebied van de veenontginningen. Hier wordt nieuwvestiging van grondgebonden agrarische bedrijven (met uitzondering van de binnenvenen) toegestaan. De binnenvenen worden vanwege het landschappelijk aspect zoveel mogelijk vrij gehouden van nieuwe bebouwing. De vraag naar vestigingsruimte voor nieuwe agrarische bedrijven zal overigens naar verwachting beperkt zijn.

Verplaatsing

Verplaatsing van een bedrijf is incidenteel mogelijk voor het oplossen van milieutechnische knelpunten en, of het realiseren van doelstellingen voor de EHS.

4. 5. Verbreding

Door de veranderingen in de landbouw zijn er veel agrarische bedrijven die naast de agrarische werkzaamheden nieuwe activiteiten ontwikkelen. Dit is nodig om meer inkomsten te kunnen genereren. De gemeente ondersteunt deze ontwikkeling en geeft daarom (onder voorwaarden) ruimte aan verschillende activiteiten. Het kan daarbij gaan om:

- kamperen bij de boer;
- bed & breakfast / erfgoedlogies;
- de verkoop van streekeigen producten;
- zorgboerderij;
- kleinschalige, milieuvriendelijke bedrijvigheid.

Ruimte voor verbreding met deze (niet-agrarische) activiteiten is er in het gehele buitengebied. Daarnaast zijn er mogelijkheden om te verbreden met 'groen-blauwe' diensten (natuur-, landschaps- dan wel waterbeheer). Kansen hiervoor zijn er vooral in het Drentsche Aa. In het kader van het Nationaal Landschap wordt het benutten van deze kansen vanuit het ruimtelijk beleid gestimuleerd. Ook het beekdal van de Hunze biedt hiertoe goede mogelijkheden. Het gebied van de binnenvenen leent zich eveneens voor verbreding met groen-blauwe diensten. (Zie ook hoofdstuk 5, Natuur en water).

4. 6. Intensieve veehouderij

In het buitengebied van Aa en Hunze staat de ontwikkeling van de grondgebonden landbouw voorop. De nieuwvestiging van intensieve veehouderij-bedrijven is daarom niet mogelijk. Ook het realiseren van een nieuwe neventak is niet mogelijk.

Bestaande bedrijven krijgen wel ontwikkelingsruimte. Dit geldt zowel voor de bestaande neventakken als de bestaande hoofdtakken. Uitbreiding van bestaande bedrijven is alleen mogelijk als dit verenigbaar is met de milieuwetgeving.

4. 7. Biovergisting

De gemeente ondersteunt, uit oogpunt van duurzaam gebruik van grondstoffen, de ontwikkeling van biovergisting ⁷⁾ in het buitengebied.

Daarom wordt hiervoor ontwikkelingsruimte geboden voor biovergisting. Er wordt geen onderscheid gemaakt naar deelgebieden. Wel wil de gemeente hier voorwaarden aan koppelen, zodat met name op ruimtelijke aspecten sturing kan worden gegeven aan deze ontwikkeling. De voorwaarden hebben in hoofdzaak betrekking op de landschappelijke inpassing. Het landschap is immers randvoorwaardenstellend en ook hier zal door middel van een inrichtingsschets inzichtelijk moet worden gemaakt hoe om is gegaan met de aanwezige kernkwaliteiten. Maar ook zaken als de verstoring van het bodemarchief en de geschiktheid van het wegennet in verband met de toename van (zwaar) verkeer zullen per geval beoordeeld moeten worden.

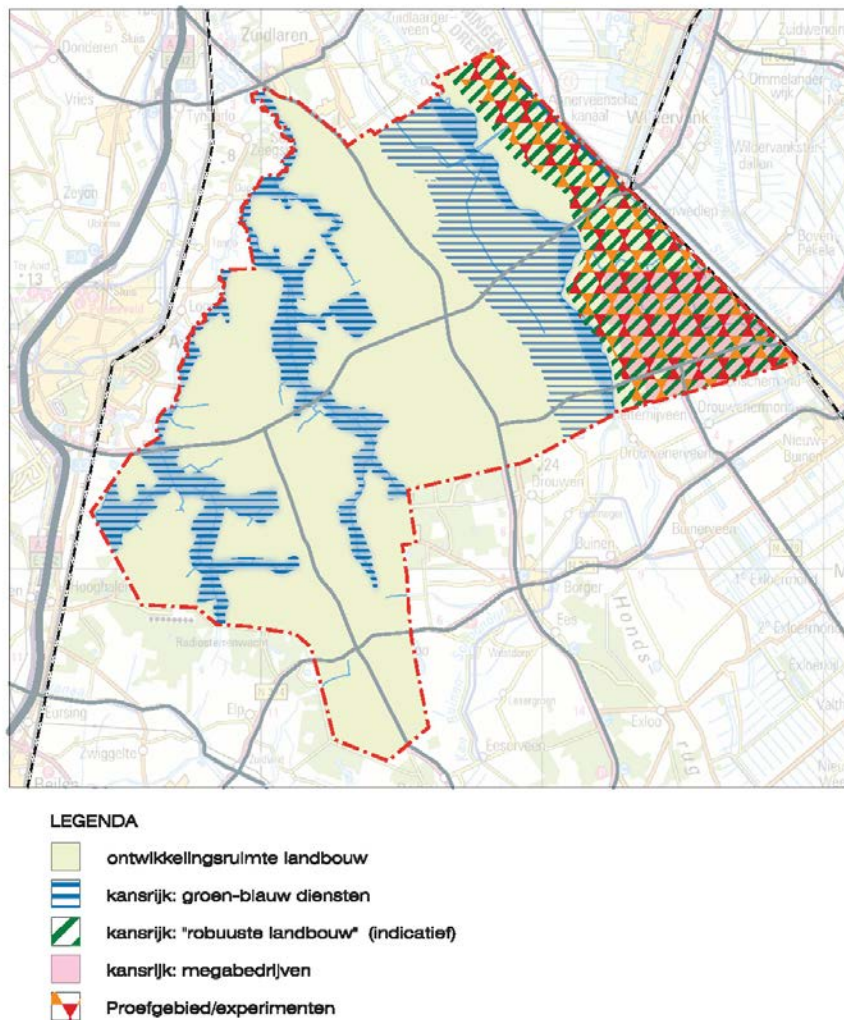
Naast de installaties op “boerderijniveau” kan er in de toekomst wellicht behoefte zijn aan een grote vergister voor meerdere bedrijven samen (centrale installaties). De ruimtelijke consequenties van een dergelijke grote vergister zijn groot. Het meer grootschalige veenontginningenlandschap leent zich beter voor dergelijke ontwikkelingen dan andere gebieden. Ook hier is echter maatwerk geboden.

Er is een ontwikkeling gaande waarbij de raffinage van eigen mest op het eigen bedrijf (de zgn. ‘minivergister’) zijn intrede doet. De gemeente staat positief tegenover deze vorm van kleinschalige duurzame energiewinning.

Figuur 11. Impressie ruimtelijke consequenties biovergistingsinstallatie

⁷⁾ Een biogasinstallatie wordt beschouwd als een nevenactiviteit van een agrarisch bedrijf. Voorwaarde is dat er sprake moet zijn van een bedrijfseigen activiteit en er dus een relatie moet zijn met de agrarische activiteiten. (Voor de categorisering van biovergistingsinstallaties (A, B, C en D) wordt verwezen naar de nota van uitgangspunten bestemmingsplan buitengebied).

Figuur 12. Themakaart landbouwontwikkelingsruimte

5. THEMA NATUUR EN WATER

De gemeente zet in op het behoud en versterken van de natuurwaarden in de bestaande, grotere natuurgebieden. Deze bescherming mag niet ten koste gaan van de belangen voor landbouw en recreatie: gestreefd wordt naar een duurzaam evenwicht. In het geval van 'nieuwe natuur' wil de gemeente een actieve rol spelen bij het opstellen van beheers- en inrichtingsplannen. Water krijgt een steeds belangrijker plaats in de inrichting van het landelijk gebied. De veerkracht van het watersysteem zal moeten worden hersteld en de verschillende gebiedsfuncties moeten hierop zijn afgestemd. Water is daardoor medeordenend voor de inrichting van het buitengebied van Aa en Hunze. Doel is op termijn te komen tot een duurzame inrichting van het landelijk gebied. Ten aanzien van water wordt gestreefd wordt naar een evenwicht met belangen voor landbouw en recreatie. Specifieke opgaven liggen er op het gebied van beekherstel en waterberging. Ten aanzien van het thema 'water' volgt de gemeente zoveel als mogelijk de visie van het waterschap.

5. 1. Natuur

Kenschets bestaande natuur

Een belangrijk deel van de gemeente Aa en Hunze is beschermd bos- of natuurgebied. In het stroomgebied van de Drentsche Aa is het grondgebruik voor een groot deel natuur. De natuur is voornamelijk geconcentreerd rondom de beekdalen van de diverse beeklopen en in de zgn. staatsbossen. Daarnaast is er in dit gebied van oudsher ook nog veel grond in gebruik door de landbouw die het meest bepalend is voor de instandhouding van het cultuurlandschap. Op de Hondsrug is de natuur voornamelijk geconcentreerd in en rond de staatsbossen. In het gebied van de veenontginningen is een transformatie gaande naar een meer natuurlijk landschap voor recreatieve, natuur- en woondoeleinden. De natuurontwikkeling voor de realisatie van de EHS⁸⁾ langs het stroomdal van de Hunze is daar op dit moment het meest zichtbare voorbeeld van. De natuurontwikkeling hier geeft goede mogelijkheden voor combinaties met andere functies zoals waterberging en recreatie.

De gemeente zet in op het behoud en versterken van de natuurwaarden in de bestaande, grotere natuurgebieden. Deze bescherming mag echter niet ten koste gaan van de belangen voor landbouw en recreatie. Gestreefd wordt naar een duurzaam evenwicht.

Het stroomgebied van de Drentsche Aa vormt een cultuurhistorisch en landschappelijk zeer waardevol en nog redelijk gaaf gebied. Nergens in Nederland is een beeksysteem van deze omvang zo ongeschonden door de decennia van ruilverkaveling en normalisatie gekomen. Ook de samen-

⁸⁾ De Ecologische Hoofdstructuur heet sinds 2014 Natuurnetwerk Nederland

hang van het beekstelsel met het omliggende esdorpenlandschap is nog aanwezig op een schaal die in Nederland ook heel bijzonder is.

De cultuurhistorische, ecologische en landschappelijke waarden van het gebied worden door alle betrokken overheden onderkend en het behoud ervan is in het ruimtelijk beleid (bestemmingsplannen en visies) vastgelegd.

Nieuwe natuur

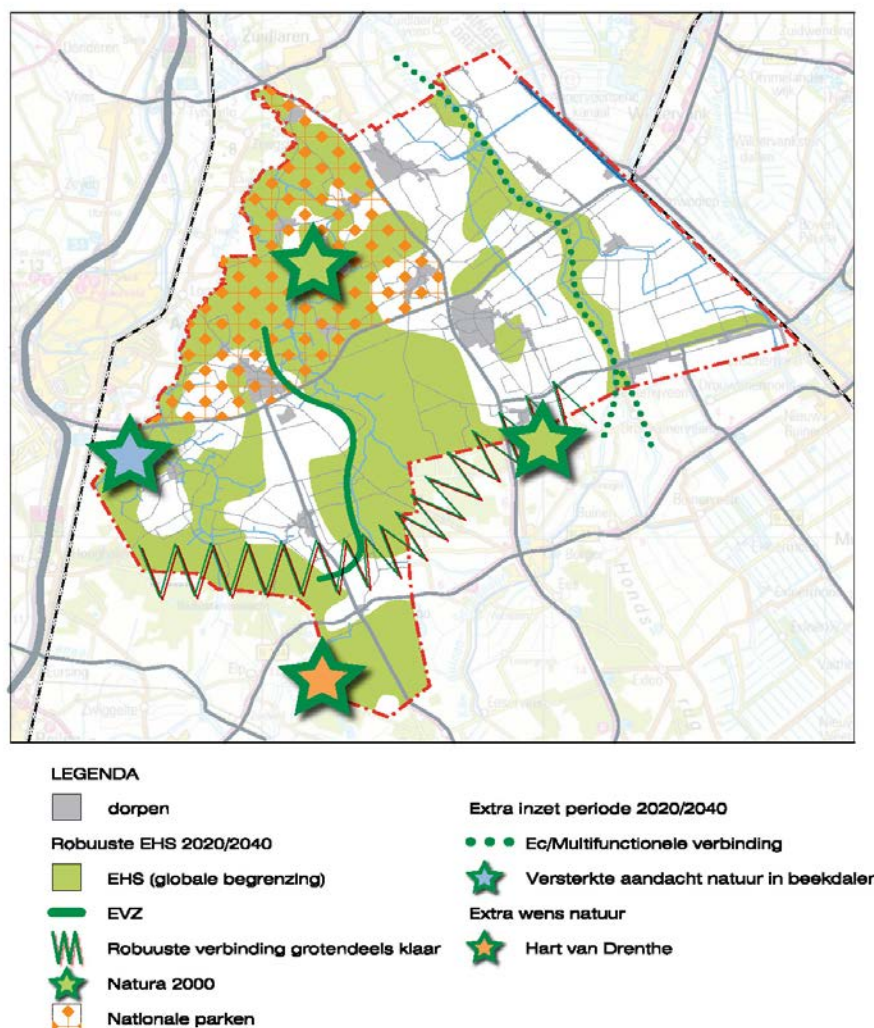
De belangrijkste natuurgebieden en de tussenliggende verbindingen samen vormen de basis van de EHS in het buitengebied van Aa en Hunze. De lange termijn strategie voor het realiseren van de EHS richt zich op het meer robuust maken ervan. Door de natuur in een robuuste EHS te concentreren, ondervinden andere functies (vooral landbouw en recreatie) hier minder beperkingen van. De provincie is primair verantwoordelijk voor het realiseren van de EHS. In 2013 heeft een herijking van de EHS plaatsgevonden.

Voor bestaande natuurgebieden en de staatsbossen hoeft geen nieuw ruimtelijk beleid te worden geformuleerd: het zijn beheersgebieden waar geen ruimtelijke ingrepen zijn toegestaan. De gemeente wil, in het geval van 'nieuwe natuur' wel een actieve rol spelen bij het opstellen van beheers- en inrichtingsplannen door de eigenaren van deze gebieden. Zo kan zij bijvoorbeeld voorwaarden stellen aan de inrichting van een gebied om een zo goed mogelijke ontsluiting voor toeristisch-recreatieve doeleinden te verkrijgen. Dit geldt ook ten aanzien van het herinrichten van bestaande natuurgebieden. Voor de verdere ontwikkeling van de EHS is het steeds wenselijker om hierin ook de component energie op te nemen (energie-landschappen). Door middel van bio-energie kunnen de ruimtelijke basisfuncties met elkaar worden verbonden wat een economische impuls kan geven aan de ontwikkeling van het landelijk gebied.

In het toeristisch-recreatief ontwikkelingsplan Aa en Hunze (TROP, 2009) is opgenomen dat het gewenst is om de recreatieve ontsluiting al in een vroegtijdig stadium mee te nemen bij de plannen voor natuurontwikkeling. Aandachtspunt is dat de recreatieve belangen bij de natuurontwikkeling worden gewaarborgd. Een aantrekkelijk landschap is een van de 'dragere' van toerisme en recreatie en tegelijkertijd zorgt de recreatiesector voor draagvlak voor natuurontwikkeling. Een actieve rol van de gemeente in geval van 'nieuwe natuur' betekent dat de gemeente de recreatiebelangen eerst in goed overleg met de natuurbeherende instanties zal borgen en dat wanneer dat nodig is, zal afdwingen met gebruik van ruimtelijk instrumentarium. Ook de wens om de component energie op te nemen in de verdere ontwikkeling van de EHS noopt tot een actieve rol van de gemeente bij het opstellen van inrichtingsplannen en herinrichtingsplannen voor natuurgebieden.

Aan gemeenten is gevraagd voor te sorteren op de maatregelen die voortvloeien uit de uitwerking voor het provinciaal natuurbeleid binnen de Natura 2000 en EHS begrenzing. Door het opnemen van flexibiliteitsbepalingen (wijzigingsbevoegdheden) wordt hiermee in het bestemmingsplan rekening gehouden.

De ontwikkelingsruimte voor natuur in het bestemmingsplan blijft binnen het door Rijk en Provincie vastgestelde beleidskader. De Structuurvisie sluit daarmee aan bij het Collegeprogramma 2014-2018, waarin is opgenomen: "Wij streven niet naar uitbreiding van natuurgebieden met een wettelijke status".

Figuur 13. Themakaart ontwikkelingsruimte natuur

5. 2. Water

Ten aanzien van het thema 'water' volgt de gemeente zoveel als mogelijk de visie van het waterschap. In deze paragraaf worden de belangrijkste beleidslijnen aangehaald.

Water als ordenend principe

Water is tot in de recente geschiedenis altijd ordenend geweest. Een tijd lang is geprobeerd het water te beheersen. Gaandeweg komen we tot herontdekking dat water de ruimte moet hebben. Water krijgt daarmee een steeds belangrijker plaats in de inrichting van het landelijk gebied.

Water heeft ruimte nodig, bijvoorbeeld door het verbreden van de watergangen of het aanwijzen van landbouwgronden als 'overloopgebied' in tijden van zware regenval. Krijgt het dit niet, dan neemt het de ruimte straks zelf. Klimaatsveranderingen en bodemdaling hebben invloed op het watersysteem. De veerkracht van het watersysteem zal moeten worden hersteld en de verschillende gebiedsfuncties moeten hierop zijn afgestemd. De gemeente kiest ervoor om water in nog grotere mate ordenend te maken. Water is daardoor medeordenend voor de inrichting van het buitengebied van Aa en Hunze. Doel is hierbij op termijn te komen tot een duurzame inrichting van het landelijk gebied ⁹⁾.

Specifieke opgaven: beekherstel en waterberging

In het buitengebied zijn ruimtelijke claims te verwachten op het gebied van *waterberging (vergroting bergingscapaciteit en het langer vasthouden van water)*. In het buitengebied kunnen deze ontwikkelingen op een goede manier in combinatie met natuurontwikkeling worden gerealiseerd. Voor de specifieke opgaven met betrekking tot het water is de visie van het waterschap mede bepalend. De wateropgaven richten zich hoofdzakelijk op het *herstel van de beeklopen* met het oog op langer vasthouden van water in het gebied. Waterschap Hunze en Aa's heeft in het project Waterdrager uitgewerkt hoe de gevolgen van de klimaatveranderingen kunnen worden opgevangen in de bovenstroomse delen. Het waterschap ziet mogelijkheden om de wateropgave tot 2050 te realiseren binnen de EHS Drentsche Aa en Hunze. In de Hunze worden drie waterbergingsgebieden ingericht. In de Veenkoloniën en in het gebied van de randveenontginningen wordt water vastgehouden in de bestaande kanalen- en wijkenstructuur.

5. 3. Gebiedsgerichte benadering

Waterberging

In het gebied van de Hunze en de Drentsche Aa kunnen de beekdalen als kleinschalige waterberging dienen. Dit betekent dat de inrichting en het peilbeheer in de gebieden van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) en in de andere natuurgebieden in de beekdalen hiervoor geschikt moeten worden gemaakt. Dit houdt in dat 's winters water wordt geborgen op het maai-veld en in het voorjaar in de bodem water wordt vastgehouden (verhoogde grondwaterstanden), ten behoeve van droge perioden in de zomer. In de

⁹⁾ De ambitie is het creëren van een duurzaam en veerkrachtig watersysteem. Dit betekent een watersysteem dat op orde is om de te verwachte gevolgen van klimaatverandering op te vangen. Het watersysteem moet zodanig zijn ingericht dat risico's op wateroverlast en watertekort tot een maatschappelijk aanvaardbaar niveau beperkt blijven. Daarmee vormt het watersysteem een belangrijk ordenend principe voor de ruimtelijke ordening in Aa en Hunze.

Hunze en de Drentsche Aa kan de benodigde waterberging geheel in de beekdalen worden gevonden.

Waterwinning

Breevenen

Ten noord-oosten van Gieten is het waterwingebied Breevenen gelegen, met een daarbij behorende grondwaterbeschermingsgebied. Er zijn afspraken gemaakt met boeren rondom het waterwingebied om in de bedrijfsvoering rekening te houden met deze functie. In ruil daarvoor krijgen de boeren een financiële compensatie.

Tevens is een gebied aangewezen voor strategische grondwaterwinning. (Het betreft een reservering van ruimte voor een nieuwe grondwaterwinning, ingeval in het huidige waterwingebied 'Breevenen' een situatie ontstaat waardoor deze voor langere tijd niet bruikbaar is). Het aangewezen reservegebied ligt ten noordoosten van Annen (Kastelenakkers).

Drentsche Aa

Het grondwaterbeschermingsgebied van de Drentsche Aa ligt gedeeltelijk in de gemeente Aa en Hunze. Rondom het oppervlaktewatersysteem van de Drentsche Aa is ten behoeve van de drinkwatervoorziening een verbod opgenomen om binnen een afstand van 4 m vanaf de insteek van het oppervlaktewater bestrijdingsmiddelen te gebruiken. Dit beschermingsgebied is aangewezen als het grondwaterbeschermingsgebied Drentsche Aa om de oppervlaktewaterkwaliteit extra te beschermen.

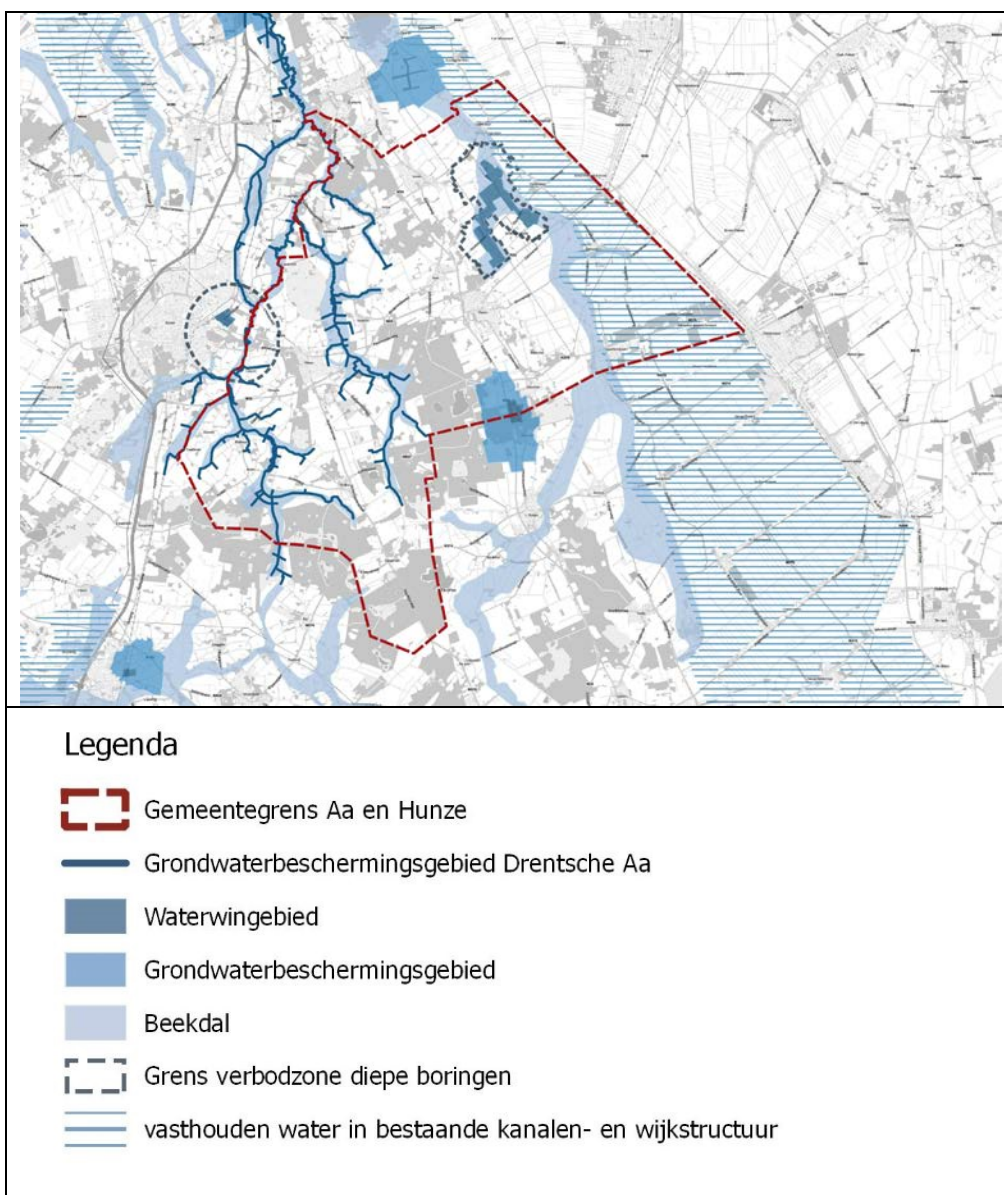
Gasselte

Het waterwingebied wingebied Gasselte ligt op de Hondsrug ten zuiden van de kom van Gasselte. Het waterwingebied Gasselte is ruim 52,5 ha groot en heeft 11 in werking zijnde winputten. Behalve waterwingebied kent Gasselte ook een grondwater-beschermingsgebied. In het grondwaterbeschermingsgebied gelden onder andere beperkingen voor het landgebruik om het water dat op weg is naar de winning op de langere termijn te vrijwaren van verontreinigingen. Het grondwaterbeschermingsgebied van Gasselte ligt gedeeltelijk in de gemeente Aa en Hunze.

Wateropgave Hunzedal

Vanuit het inzijggebied op de Hondsrug stroomt het water naar het Hunzedal. In het benedenstroomse gedeelte van het Hunzedal wordt op meerdere locaties *grondwater gewonnen voor drinkwater*. Onderzoek in het project Tusschenwater heeft aangetoond dat er meer grondwater kan worden gewonnen als het gebied wordt ingericht als moerasgebied. De effecten van de grondwaterwinning worden gecompenseerd door extra infiltratie van oppervlaktewater. Men denkt een dergelijk systeem op grotere schaal te kunnen toepassen. Voor het Hunzedal wordt onderzocht of en in welke mate de waterwinning kan worden vergroot door het wijzigen van functies of door andere vormen van landbouw.

Het Hunzedal is niet alleen geschikt voor het winnen van grondwater, maar ook voor het *vasthouden van water voor andere functies*. Hierbij wordt vooral gedacht aan het vasthouden van water dat in periodes van droogte beschikbaar kan worden gesteld aan de landbouw. Uit de klimaatscenario's blijkt dat vooral de Veenkoloniën steeds vaker te maken gaan krijgen met droogte. Onderzoek moet aantonen hoeveel water in het Hunzedal kan worden vastgehouden en in hoeverre de landbouw in het aangrenzende (veenkoloniale) landbouwgebied hiervan kan profiteren. Hierbij wordt ook een relatie gelegd met de aanpak van veenoxidatie. Hoe de watervoorziening van de Veenkoloniën in de toekomst georganiseerd moet worden en welke rol het Hunzedal daarbij kan spelen, gaat uitgewerkt worden in een integraal plan.

Figuur 14. Themakaart ontwikkelingsruimte water

6. THEMA RECREATIE EN TOERISME

Aa en Hunze is een aantrekkelijke gemeente voor toeristen en recreanten. Vanwege de rijkdom aan landschappelijke en culturele kwaliteiten is de gemeente een toeristische trekpleister van formaat, ook in de toekomst. Aa en Hunze wil zich dan ook ontwikkelen tot hét recreatiegebied van Noord-Drenthe. De gemeente kiest daarom voor een recreatief toeristische ontwikkeling, gericht op innovatie, samenhang, kwaliteit en profilering. Verbetering en versterking van de toeristische en recreatieve sector is van groot belang voor de toekomst. Bestaande ondernemers wordt de ruimte geboden om verder te ontwikkelen, of te kiezen voor een andere recreatieve invulling passend bij de markt. Voor nieuwe ontwikkelingen worden kansen gezien voor verbrede recreatie. De structuurvisie richt zich daarnaast vooral op de mogelijkheden om bestaande dagrecreatieve voorzieningen verder uit te bouwen. Een aantrekkelijk landschap is een van de 'dragere' van toerisme en recreatie. Behoud en versterken van de kwaliteit van het landschap is voor de betekenis van recreatie en toerisme in het buitengebied van essentieel belang. Het landschap vormt de onderliggende basis voor de ontwikkelingsmogelijkheden. De landschappelijke kwaliteit van de omgeving is bepalend of ruimte kan worden geboden (ja, mits...). De wijze waarop de "ja, mits..." benadering gestalte krijgt, is veelal maatwerk. Maatwerk wordt verkregen door tijdens de planvorming een zogenaamde 'landschapstoets' in te bouwen.

6. 1. Algemeen

Aa en Hunze is een aantrekkelijke gemeente voor toeristen en recreanten. Dag- en verblijfsrecreatie zijn beiden belangrijk. Het Drentsche Aa-gebied, de aanwezigheid van (lange-afstands) wandelpaden, fietsroutes, en meerdere kampeer- en bungalowterreinen dragen hier aan bij. Daarnaast zijn de authentieke en gastvrije esdorpen grote publiekstrekkers. Op het gebied van recreatie en toerisme zijn er in de gemeente Aa en Hunze vele mogelijkheden. Het cultureel erfgoed, de natuurlijke waarden en het cultuurlandschap worden zowel door bewoners als toeristen als zeer waardevol gevonden. Het gemeentebestuur is van mening dat verbetering en versterking van de toeristische en recreatieve sector van groot belang is voor de toekomst.

Vanwege de rijkdom aan landschappelijke en culturele kwaliteiten is de gemeente een toeristische trekpleister van formaat, ook in de toekomst. Aa en Hunze wil zich dan ook ontwikkelen tot hét recreatiegebied van Noord-Drenthe. Zoals ook in de toekomstvisie 2020 is verwoord kiest de gemeente daarom voor een recreatief toeristische ontwikkeling, gericht op innovatie, samenhang, kwaliteit en profilering. Dit vraagt een ontwikkeling van de sector naar een verbreding en verdieping van het aanbod, gericht op een kwaliteitsslag en meer diversificatie.

In het toeristisch-recreatief ontwikkelingsplan Aa en Hunze (TROP, 2009) wordt aangegeven dat een aantrekkelijk toeristisch recreatief klimaat een goede balans biedt voor het behoud van de kernkwaliteiten natuur, landschap en cultuurhistorie enerzijds en ruimte voor bedrijvigheid anderzijds. Bestaande ondernemers moet de ruimte worden geboden om verder te ontwikkelen, of te kiezen voor een andere recreatieve invulling passend bij de markt. Voor nieuwe ontwikkelingen worden kansen gezien voor verbrede recreatie. De gemeente zal terughoudend omgaan met grootschalige dagrecreatieve ontwikkelingen. Het landschap is de kurk voor de recreatiesector en tegelijkertijd zorgt de recreatiesector voor draagvlak voor natuurontwikkeling. De gemeente wil op zoek naar mogelijkheden voor meer recreatie met winst voor de natuur.

Voor de ontwikkeling van nieuwe initiatieven of uitbreiding voor dag- en verblijfsrecreatie worden in het TROP een aantal randvoorwaarden geformuleerd. Ook wordt een onderscheid naar deelgebieden gemaakt en wordt aangegeven welke recreatievormen daar meer of minder passend zijn.

Het toerisme is in economisch opzicht een groeiende sector in het landelijk gebied. Naast de inkomsten die deze sector genereert, is de sector van belang voor de werkgelegenheid. De directe en indirecte meerwaarde op het gebied van werkgelegenheid en bestedingen is groot. Eén op de 5 werkzame personen in Aa en Hunze vindt zijn werk in of is gerelateerd aan recreatie en toerisme. Versterking en vernieuwing van de bestaande kwaliteiten, aansluiting bij de markt, schaalvergroting en kostenbeheersing zijn nodig om de verblijfsrecreatie rendabel te houden. Dit heeft veelal een ruimtevraag tot gevolg.

Versterking en vernieuwing van de aanwezige kwaliteiten betekent dat de planologische ruimte wordt geboden voor versterking van de aanwezige kwaliteit, vernieuwing van recreatieve producten gericht op de vraag uit de markt en met maatwerk voor verschillende doelgroepen. Verder is van belang dat bij de ruimtelijke invulling aansluiting wordt gezocht bij landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten.

De structuurvisie richt zich vooral op de mogelijkheden om bestaande dagrecreatieve voorzieningen verder uit te bouwen. Door een betere ontsluiting voor fietsen, wandelen, paardrijden en varen neemt het recreatief medegebruik van het buitengebied toe. Nieuwe, (grotere) verblijfsrecreatieve voorzieningen worden niet bij voorbaat uitgesloten. Wel zal in die gevallen maatwerk nodig zijn als het gaat om locatiekeuze, ontsluiting en landschappelijke inpassing.

Ten aanzien van de ontwikkelingsruimte voor de recreatie gaat het naast het vergroten van de toegankelijkheid en de (be)leefbaarheid van het buitengebied, ook om de ontwikkelingswens van de bestaande recreatiesector te benutten. Deze ontwikkelingswens is gericht op innovatie, samenhang, kwaliteit en profilering.

Een aantrekkelijk landschap is een van de ‘dragers’ van toerisme en recreatie. Behoud en versterken van de kwaliteit van het landschap is voor de betekenis van recreatie en toerisme in het buitengebied dan ook van essentieel belang. Het landschap vormt de onderliggende basis voor de ontwikkelingsmogelijkheden. Aansluitend op het ontwikkelingsperspectief “Aa en Hunze” van het project Natuurlijke Recreatie Drenthe bepaalt het landschap de schaal van de ontwikkeling van de recreatiesector. Bij een kleinschalig landschap passen kleinschalige (nieuwe) ontwikkelingen (Drentsche Aa) en bij een robuust landschap past ook een robuuste recreatieve ontwikkeling.

Kansen liggen er in verder benutten van de in potentie aanwezige kwaliteiten (patroon van beken en overige waterlopen, fietspadennet, cultuurhistorisch interessante objecten, grafheuvels en hunebedden etc.). In het esdorpenlandschap (Drents Plateau, Hondsrug) zijn de mogelijkheden voor grootschalige productielandbouw daarnaast beperkt. Hier liggen bij uitstek kansen voor een verbreding van de landbouw richting de recreatiesector (kamperen bij de boer, bed & breakfast / erfgoedlogies, museumboerderij, verkoop van antiek en brocante, etc.).

Figuur 15. Voorbeelden van recreatie in de gemeente Aa en Hunze

Duurzaamheid en toerisme & recreatie

Ook binnen de sector toerisme & recreatie kunnen gerichte maatregelen bijdragen aan een verdere ‘verduurzaming’. Zo kunnen recreatiebedrijven diverse milieumaatregelen nemen om water en energie te besparen en afvalscheiding in te voeren. In relatie tot ruimtelijke aspecten gaat het om zaken als zuinig en efficiënt ruimtegebruik en een goede landschappelijke inpassing. Ook het flexibel in kunnen spelen op nieuwe ontwikkelingen is in dit kader van belang, hiermee wordt immers ingezet op het aspect ‘toekomstwaarde’. Voor maatregelen op het gebied van energiebesparing zijn vaak specifieke (subsidie) regelingen van toepassing.

6. 2. Gebiedsgerichte benadering

Esdorpenlandschap

Vanuit toeristisch-recreatief oogpunt is de gemeente Aa en Hunze zeer aantrekkelijk. Dit komt voornamelijk door de aanwezigheid van het esdorpenlandschap met daarbinnen het stroomgebied van de Drentsche Aa. Het betreft een cultuurhistorisch en landschappelijk zeer waardevol gebied en nog redelijk gaaf gebied. Met name in het esdorpenlandschap (Drents Pla-

teau en Hondsrug) vormen de landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten de basis van de toeristische sector. Het Drentsche Aa gebied is door de stichting Natuur en Milieu zelfs uitgeroepen tot een van de twee mooiste landschappen van Nederland. De stichting Natuur en Milieu heeft dit gebied vijf sterren heeft toegekend ¹⁰⁾.

In het esdorpenlandschap, en dan met name in het gebied van de Drentsche Aa, zijn volop kansen voor de verdere ontwikkeling van recreatie en toerisme. Het gaat daarbij vooral om vormen van recreatief medegebruik (wandelen, fietsen, paardrijden). Nieuwe bedrijven of nieuwe voorzieningen worden niet uitgesloten, maar de nadruk ligt op behoud door vernieuwing van het toeristisch product met een kleinschalige opzet.

Het realiseren van ontbrekende schakels in fiets- en wandelroutes, het verder benutten van themaroutes (bijvoorbeeld op het gebied van cultuurhistorie, archeologie) en de koppeling tussen routestructuren en kleinschalige dagrecreatieve voorzieningen draagt verder bij aan het recreatief medegebruik van het buitengebied.

Veenontginningen

Vanuit toeristisch-recreatief oogpunt is het veengebied recenter tot ontwikkeling gekomen. Ondanks de inhaalslag die plaatsvindt genereert de recreatiesector in het Veengebied nog altijd minder inkomsten dan op de Hondsrug of het Drents Plateau¹¹⁾. Zoals ook al in het TROP is aangegeven, liggen de meeste mogelijkheden voor nieuwe ontwikkelingen in de Veenkoloniën. Het cultureel erfgoed, de natuurlijke waarden en het cultuurlandschap zijn ook in dit gebied de potentiële dragers voor een toeristisch recreatieve ontwikkeling. Het verhaal van de Veenkoloniën wordt nog onvoldoende benut. Nieuwe initiatieven moeten worden ontwikkeld in goede balans met de natuurontwikkelingen.

Het aanbod van recreatieve voorzieningen in dit gebied is relatief laag. Ten oosten van de Hunze is het gebied zeer open en met name geschikt voor agrarische bedrijven. In dit deel zijn er slechts beperkt recreatieve ontwikkelingen. Er zijn mogelijkheden voor initiatieven die aansluiten op projecten in het gebied zoals het project 'Van turfvaart naar toervaart', of die aansluiten bij de natuurontwikkeling van de Hunze.

Het gebied wordt gekenmerkt door rust, ruimte en de openheid. De beleefingswaarde is echter gering door de eenzijdige landschappelijke inrichting. De natuurontwikkeling langs de Hunze draagt ertoe bij dat het landschap in de toekomst gevarieerder wordt en een daardoor een hogere aantrekkings-

¹⁰⁾ In de gids Mooi Land zijn in totaal vijftig Nederlandse landschappen van een tot vijf sterren voorzien. Landschappen kunnen de sterren krijgen voor hun unieke karakter, voor waarden op het gebied van ecologie, cultuurhistorie en beleving, en voor natuurrecreatie. Vijftig andere gebieden zijn alleen kort besproken. Het Limburgse Geul- en Gulpdal is eveneens uitgeroepen tot "5-sterrenlandschap". Negen andere landschappen kregen vier sterren.

¹¹⁾ Op dit moment zijn er in het gebied kwalitatief goede recreatievoorzieningen van enige omvang zoals het Hunzepark, het golfpark De Semslanden, natuurrecreatiepark De Bulten en het kanoverhuurbedrijf Breeland.

kracht krijgt voor toeristische en recreatieve bedrijvigheid. Dit is echter een langzaam proces. Het zal nog zeker tien tot vijftien jaar duren voordat de natuurontwikkeling als een volwaardige drager voor toerisme en recreatie kan worden beschouwd.

Nieuwe recreatieve voorzieningen kunnen de betekenis van het gebied voor recreatie en toerisme vergroten. De gemeente wil nieuwe recreatieve bedrijvigheid bij voorkeur realiseren in het gebied tussen de Hunze en de randveenontginningsdorpen (randveenontginningen) aansluitend op de natuurontwikkeling in het kader van de EHS en de bestaande infrastructurele knooppunten. Ook in het overloopgebied van de Hunze naar de binnenvenen kan nieuwe recreatieve bedrijvigheid komen. In dit gebied moet het dan wel gaan om kleinschalige voorzieningen die landschappelijk goed ingepast worden. Ook moeten de kleinschalige verblijfsvoorzieningen niet zijn gelegen in de begrenzing van de EHS of in de robuuste landbouwgebieden.

Langs de Semslinie ¹²⁾ zijn plannen uitgevoerd om de watergebonden recreatie verder te ontwikkelen.

Deze 'blauwe' as loopt voor een groot deel door de kanaaldorpen maar wordt, gezien de toeristisch-recreatieve betekenis voor het aangrenzende buitengebied in de structuurvisie 'meegenomen'. De ontwikkeling van watergebonden recreatie vloeit voort uit de 'Agenda voor de Veenkoloniën'. De Agenda zet een duidelijke koers uit voor de regio en komt met concrete projecten. De veenkoloniale waterwegen worden in ere hersteld. De eerste etappe, de vaarverbinding tussen en Zuidlaardermeer en Oost Groningen, is in 2009 afgerond ("van Turfvaart naar Toervaart")¹³⁾. Initiatieven die ontplooid worden ten behoeve van het verder ontwikkelen van watergebonden recreatie worden door de gemeente zo mogelijk gefaciliteerd.

Ontwikkeling van deze watergebonden as sluit aan bij de plannen die zijn ontwikkeld voor het gebied tussen Hoogezand en Veendam. ("Groene Ster Veenkoloniën", Integrale gebiedsvisie voor de buitenstedelijke linten in het veenkoloniale landschap, 2007). Onderdeel van deze visie vormt het plan om de diepen in het gebied geschikt te maken voor de recreatietoervaart.

Het water als transportader wordt in het gebied weer belangrijker omdat de diepen gebruikt kunnen worden voor recreatietoervaart. De aanleg van de vaarverbinding tussen het Zuidlaardermeer en Oost-Groningen biedt hier toe nieuwe kansen door het binnenhalen van toeristen in het gebied. Maar ook geeft dit mogelijkheden voor de inwoners van de drie omliggende gemeenten om interessante vaartochten door het gebied te maken. Om de vaarverbinding aantrekkelijk te maken en toeristen in het gebied vast te houden is het van belang attracties en pleisterplaatsen langs de route te

¹²⁾ De markering van de grens tussen de Drentse en Groningse ontginningen heeft in 1615 plaatsgevonden door de heer Sems. Deze lijn is structuurbepalend voor de veenkoloniale ontginningen aan de oostzijde van de gemeente.

¹³⁾ Agenda voor de Veenkoloniën. Van Turfvaart naar Toervaart. Ontwikkeling vaarverbinding Zuidlaardermeer - Oost-Groningen. Samenvatting, februari 2003.

benoemen. Deze kunnen worden gekoppeld aan de cultuurhistorische rijkdom van het gebied. Een koppeling van een fietsroute aan de vaarroute vergroot de recreatieve aantrekkelijkheid. Alle vier linten hadden in het verleden een diep, waarover het water uit het gebied werd afgevoerd. In de 20ste eeuw zijn uit waterkwaliteitsoverwegingen twee diepen gedempt. Het waterbeleid 21ste eeuw heeft als motto vasthouden, bergen en afvoeren. Het opengraven van de diepen vergroot de oppervlakte open water en daarmee de hoeveelheid berging van het water. Een cultuurhistorisch element kan hiermee worden hersteld. (Bron: "Ontwikkelingsvisie Landschapspark De Randvenen")

Hondsrug

Op de Hondsrug liggen relatief grotere woonkernen nabij de N34. De verwachting is dat ontwikkelingen in de komende jaren in beperkte mate verder gaan toenemen vanwege het aantrekkelijke woonklimaat, de goede infrastructuurle verbindingen en de gunstige ligging ten opzichte omliggende streekcentra als Assen, Groningen, Veendam, Stadskanaal en Emmen. De Hondsrug is van grote waarde als recreatief uitloopgebied voor de aanwezige kernen. De recreatieve mogelijkheden in de directe omgeving van de kernen in dit gebied zorgen voor een hoge belevingswaarde. Uitbreidingen moeten ruimtelijk zorgvuldig worden ingepast, zonder aantasting van landschappelijk en cultuurhistorische kwaliteiten.

De Hondsrug wordt steeds belangrijker als recreatiegebied voor de eigen inwoners en de inwoners van de omliggende steden. Goede sturing van de dagrecreanten kan ruimtelijk van belang zijn. Door sturing van de dagrecreanten kunnen kwetsbare gebieden meer ontzien worden waarbij juist andere, minder kwetsbare gebieden gebruikt worden om de uniciteit van het gebied te tonen waarbij de beleving van het gebied intact blijft.

De druk die deze sector op het landschap uitoefent wordt neemt toe omdat het gebied van De Hondsrug steeds belangrijker wordt als recreatiegebied voor de omliggende verstedelijking en daarnaast vanwege het unieke landschap ook een regionale en nationale aantrekkingskracht heeft.

De oostzijde van de Hondsrug is visueel zichtbaar door een relatief groot hoogteverschil en een sterke overgang van het gesloten landschap naar een open tot zeer open landschap. Uit oogpunt van landschapbeleving wordt belang gehecht aan het accentueren van deze steilrand door het behouden van de openheid in het gebied, grenzend aan de Hondsrug (de binnenvenen).

Geopark de Hondsrug

Het project Geopark de Hondsrug is een project van het Recreatieschap Drenthe. Op 5 september 2013 heeft het Europese Geopark Netwerk bekend gemaakt dat De Hondsrug de status van Europees Geopark krijgt.

Hierdoor is het Hondsruggebied het eerste Geopark van Nederland¹⁴. De combinatie van boeiende geologie, een bijzonder landschap en de opvallende invloed van de mens daarop maakt het de status meer dan waard.

Geopark de Hondsrug richt zich bij het ontsluiten van haar gebiedsverhaal op de inwoners, op het onderwijs en op het toerisme. Zo is er de Hondsrugacademie, waar door middel van lezingen en cursussen inzicht wordt gegeven in de kleurrijke ontstaansgeschiedenis en de cultuurhistorie van het prachtige Hondsruggebied. De talloze verhalen over bewoners die door de eeuwen heen het gebied hebben bevolkt worden steeds belicht vanuit de ondergrond: de geologische ontstaansgeschiedenis. Middelen die hier toe worden ingezet zijn gidsen, kaarten, een foto-archief en filmmateriaal. Ook wordt ieder jaar in mei een Geoparkweek georganiseerd. (bron: www.geoparkdehondsrug.eu). De realisatie van een GEO-park Hondsrug betekent een stimulans voor toerisme en recreatie in dit gebied.

Op 17 november 2015 heeft de Algemene Vergadering van UNESCO besloten om de 120 Geoparken in de wereld een UNESCO-status toe te kennen. Geopark de Hondsrug mag zich sindsdien een UNESCO Global Geopark noemen.

Oost-west verbinding: voormalig treintracé

Ontwikkelingsmogelijkheden voor recreatie en toerisme in het buitengebied van Aa en Hunze zijn voor een groot deel gekoppeld aan noord-zuid verlopende structuren. Zo biedt het beekdal van de Drentsche Aa ruimte voor kleinschalige vormen van (dag)recreatie zoals fiets en wandelen. Ook de kleinschalige vormen van verblijfsrecreatie in dit gebied zijn veelal gekoppeld aan de beeklopen. In het gebied van de veenontginningen is de ontwikkeling van toerisme en recreatie vooral gekoppeld aan de natuurontwikkeling in het beekdal van de Hunze. Op de Hondsrug is sprake van een concentratie van (verblijfs)recreatieve voorzieningen en een verdere (kwalitatieve) ontwikkeling hiervan.

Van west naar oost loop het voormalig treintracé van Assen via Rolde, Gieten en Gasselte naar Stadskanaal. De spoorlijn is de voormalige spoorverbinding tussen Gasselternijveen en Assen. De spoorlijn werd aangelegd door de Noordoosterlocaalspoorweg-Maatschappij en op 15 juni 1905 geopend. De lijn maakte als zijtak deel uit van het NOLS-netwerk van Zwolle naar de haven van Delfzijl. In 1947 is de lijn definitief gesloten voor reizigersvervoer en tussen 1968 en 1972 ook voor goederenvervoer. In 1977

¹⁴⁾ De Hondsrug is onderdeel van de geologische hoofdstructuur in Nederland. Vanaf 2000 zijn er onder de vlag van UNESCO verschillende geoparken ontstaan. Het gaat om bescherming van geo-diversiteit, het promoten van het geologisch erfgoed aan het grote publiek en duurzame economische (recreatie) ontwikkeling van het gebied. Vanuit het bewustzijn van de aardkundige waarden wordt vanaf 2007 gewerkt aan het initiatief om te komen tot een Geopark Hondsrug. Streven is om het geopark onderdeel te laten worden van het Europese Geopark netwerk. In Nederland is de Hondsrug dan het eerste.

werd het spoor ten slotte opgebroken. Grote delen van het tracé zijn nog herkenbaar ¹⁵⁾.

Het voormalige tracé is voor een deel al als lange afstandswandelpad in gebruik. Dit treintracé kan als aanknopingspunt voor de verdere uitbouw van routegebonden vormen van recreatie en kleinschalige verblijfsrecreatie worden aangegrepen om zo een meer fijnmazige 'dooradering' van het buitengebied te verkrijgen. Te denken valt aan bed & breakfast / erfgoedlogies, ateliers, theeschenkerijen. Ook voorzieningen als maneges of overige buitensportactiviteiten kunnen hier aan gekoppeld worden. De gemeente zet in op het verder ontwikkelen van deze recreatieve oost-westverbinding door in voorwaardenscheppende sfeer mogelijkheden te bieden.

6. 3. Verblijfsrecreatie

Verblijfsrecreatie is belangrijk voor Aa en Hunze. Er zijn campings (kleinschalig en grootschalig), groepsaccommodaties, bungalowparken. Er zijn een aantal trends in de sector die vragen om duidelijkheid in het ruimtelijk beleid. Het toeristisch kamperen krijgt een ander karakter. Waren voorheen de toercaravan en de tent favoriet, tegenwoordig zien we steeds meer vraag naar verhuuraccommodaties. Ook is er een trend naar kwaliteit, privacy, beleving en doelgroepbeleid. Avontuurlijk maar wel veiligheid.

In Drenthe en ook in Aa en Hunze is er sprake van dat het aanbod de vraag overschrijdt. Er is teveel van hetzelfde waardoor de ondernemers onvoldoende investeringskracht kunnen ontwikkelen om te investeren in kwaliteit, duurzaamheid en innovatie. De gemeente Aa en Hunze wil daarom stimuleren dat er meer diversiteit in de verblijfsrecreatie-sector komt. Niet méér van hetzelfde maar juist ook het ruimtelijk beleid gebruiken om de sector te stimuleren om te innoveren.

De gemeente Aa en Hunze kiest ervoor haar bestaande recreatieondernemers de ruimte te geven om te kunnen ondernemen. Met name de recreatiesector kan het bindende element zijn tussen natuur/landschap en landbouw. Recreatieontwikkelingen met behoud c.q. versterking van natuur of landschap is de ruggengraat van het recreatief ondernemerschap. De gemeente ziet voor de landbouw kansen op het gebied van dagrecreatie ontstaan.

Kleinschalige verblijfsrecreatie

De gemeente staat positief tegen kleinschalige vormen van verblijfsrecreatie zoals kamperen bij de boer of bed & breakfast / erfgoedlogies. Het kleinschalig kamperen is in Nederland ontstaan als "kamperen bij de boer".

¹⁵⁾

De spoorlijn is in 1977 geheel opgebroken, maar het baanlichaam is nog duidelijk te herkennen in het landschap. Bij Gasselte ligt een hoge spoorbrug over de doorsnijding van de Hondsrug. In Gieten is nog een deel van het tracé te herkennen in het verharde fietspad: de oude spoordijk. Langs het pad staan nog de stationsgebouwen van Rolde en Eext. In de Asserstraat tussen Rolde en Gieten zijn ter hoogte van de Eexterhalte in 2007 bij de reconstructie van de weg weer rails in de weg gelegd ter herinnering aan de spoorlijn. Andreaskruizen ter weerszijden geven de suggestie van een heuse spoorwegovergang.

Op deze campings staan van 31 oktober tot 15 maart geen kampeermiddelen. De gemeente Aa en Hunze wil dit marktsegment versterken door vast te houden aan de koppeling aan het agrarisch bedrijf/de groepsaccommodatie en geen maximum aantallen te hanteren maar de grootte van het kampeerterrein te beperken tot maximaal 0,5 hectare. Bij het kamperen bij de boer is immers de oppervlakte in relatie tot de kwaliteit van de omgeving en niet het aantal kampeermiddelen bepalend. Initiatieven voor bed & breakfast / erfgoedlogies en andere kleinschalige overnachtingsmogelijkheden in bijvoorbeeld (vrijkomende) boerderijen worden als positief gezien. Kansen liggen er voor koppeling met routestructuren en bezienswaardigheden, bijvoorbeeld op het vlak van cultuurhistorie.

6. 4. Grootschaliger (verblijfs)recreatieve voorzieningen

De gemeente voelt zich verantwoordelijk c.q. zet in op het in stand houden van een vitale recreatieve sector, zowel dag- als verblijfsrecreatie. Met name deze sector is van groot belang voor de werkgelegenheid in Aa en Hunze en voor het op peil houden van de bestedingen. De “grootschalige” (verblijfs)recreatieve voorzieningen zijn de potentiële banenmotor voor de (nabije) toekomst. Kwaliteit, innovatie, experimenteerimte en duurzaamheid zijn de begrippen die de komende 10 jaar centraal staan. De gemeente wil deze vier begrippen voor deze sector specifiek stimuleren door ontwikkelings- en vraaggericht beleid te ontwikkelen en zo flexibel mogelijk te bestemmen.

De gemeente zet in op *versterking en vernieuwing van de aanwezige kwaliteiten*. Dit dient bij voorkeur plaats te vinden op het huidige terrein. De gemeente richt zich daarbij op de reeds bestaande ondernemers, wat niet wil zeggen dat nieuwe initiatieven niet welkom zijn. De nieuwe initiatieven zullen echter een toegevoegde waarde moeten leveren aan het bestaande product. Ook om de druk op de recreatiesector in het gebied niet verder te laten toenemen worden daarom nieuwe grootschalige campings en recreatieparken in beginsel niet toegestaan.

Wanneer uitbreiding van een verblijfsrecreatieve voorziening om bedrijfs-economische redenen noodzakelijk is, is de landschappelijke kwaliteit van de omgeving bepalend of ruimte kan worden geboden (ja, mits...).

De landschapstoets

De wijze waarop deze “ja, mits...” benadering gestalte krijgt, is ook hier veelal maatwerk. Zo zal per situatie en per voorgestelde ontwikkeling gekeken moeten worden in hoeverre de bestaande landschappelijke kwaliteiten behouden blijven en of er kansen worden aangegrepen voor het versterken dan wel het vernieuwen van de landschappelijke kwaliteit. Maatwerk wordt verkregen door tijdens de planvorming een zogenaamde ‘landschapstoets’ in te bouwen. De initiatiefnemer stelt dan een inrichtingsschets op. De landschappelijke inpassing van de voorgenomen ontwikkeling vormt een onderdeel van de inrichtingsschets.

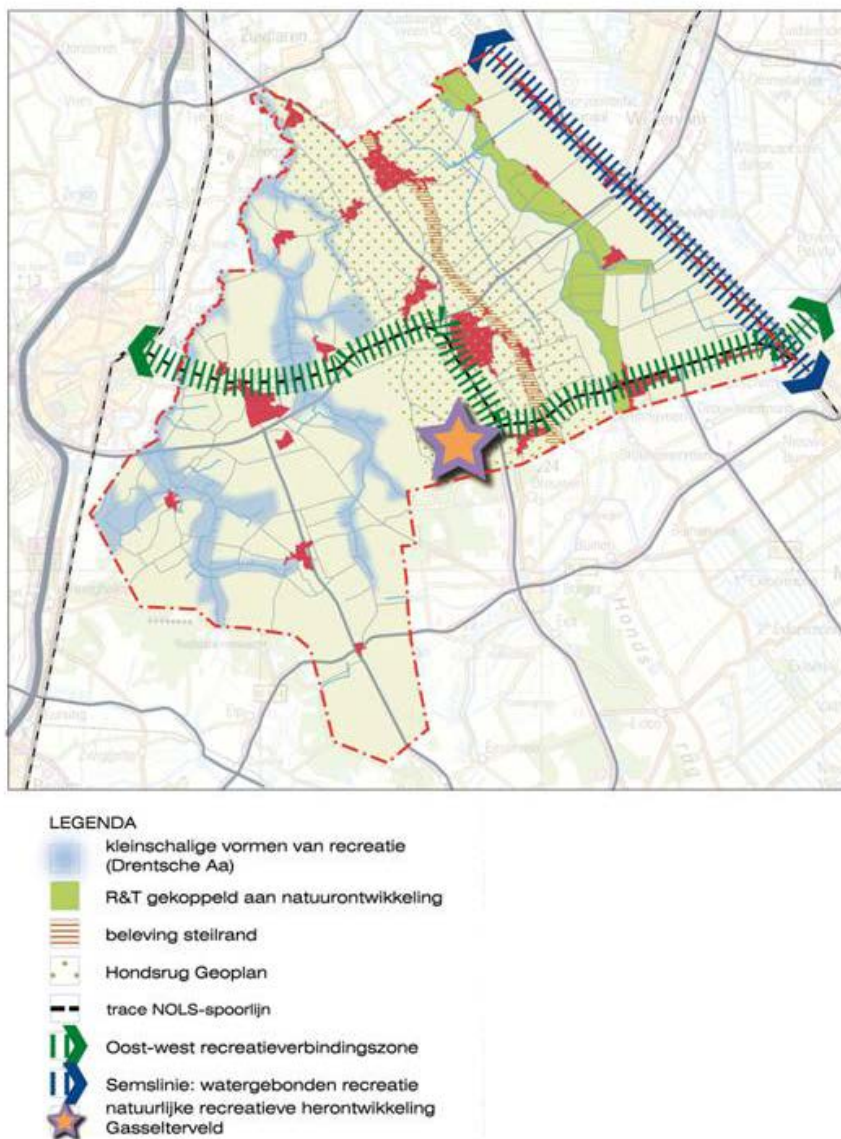
Door middel van een op te stellen inrichtingsschets en de daarbij behorende landschappelijke inpassing kan inzichtelijk worden gemaakt hoe om is gegaan met de aanwezige kernkwaliteiten als verkavelingspatroon, mate van openheid, beplanting, etc. De 'landschapstoets' waarborgt de kwaliteit en de herkenbaarheid van het landschap. Het instrument van de 'landschapstoets' sluit hiermee aan op de werkwijze van het kwaliteitsteam dat is opgezet in het kader van het project 'Natuurlijke Recreatie Drenthe'¹⁶.

Zie voor de maatwerkbenadering ook paragraaf 3.6 uitwerking landschappelijk toetsingskader.

6. 5. Dagrecreatieve voorzieningen

De gebruikers van het dagrecreatieve aanbod in Aa en Hunze zijn met name de eigen inwoners of inwoners van de regio. Voor de dagrecreatie geldt dat nieuwe initiatieven gestimuleerd zullen worden. Koppeling aan bestaande routestructuren verdient de voorkeur. Naar aanleiding van de afronding van de zandwinning bij het Gasselterveld is een ontwikkelingsvisie gemaakt voor een landschappelijke en recreatieve versterking waarbij diverse recreatie- en natuurdoeleinden op elkaar zijn afgestemd. De gemeente zet in op de uitvoering van deze visie en samenwerking met SBB en de provincie Drenthe. Met dit project ziet de gemeente veel kansen om het buitengebied van Aa en Hunze nog aantrekkelijker te maken voor zowel de dag- als de verblijfsrecreant.

¹⁶⁾ Natuurlijke Recreatie is een samenwerkingsproject van de RECRON en de Natuur en Milieufederatie Drenthe en wordt ondersteund door de provincie Drenthe, de Drentse gemeenten en het Recreatieschap Drenthe. Voor advies kunnen Drentse recreatieondernemers terecht bij het Kwaliteitsteam Natuurlijke Recreatie. Dit onafhankelijke Kwaliteitsteam bestaat sinds 1 januari 2009. Het Kwaliteitsteam zoekt naar oplossingen voor recreatiebedrijven die uit willen breiden, maar dat niet kunnen door natuurregels. Het team van deskundigen begeleidt ondernemers bij het uitwerken van hun plannen voor natuurlijke recreatie. De advisering richt zich op het vernieuwen of uitbreiden van een recreatiebedrijf mét winst voor natuur en milieu.

Figuur 16. Themakaart ontwikkelingsruimte toerisme en recreatie

7. THEMA WONEN EN BEDRIJVGHEID

De gemeente wil in het buitengebied ontwikkelingsruimte bieden voor functies als wonen en bedrijvigheid. Dit om de leefbaarheid van het buitengebied in stand te houden en mogelijk te versterken. De gemeente wil daarbij een stimulerende en/of voorwaarde scheppende rol spelen. Ingezet wordt op hergebruik van vrijkomende boerderijen (bijvoorbeeld voor wonen, kleinschalige bedrijvigheid of zorg). Dit komt de leefbaarheid van het buitengebied ten goede. De 'ruimte-voor-ruimte regeling' biedt de mogelijkheid om de kosten van sloop van vrijkomende agrarische bedrijfsgebouwen te financieren via compenserende woningbouw. De gemeente biedt verder in het buitengebied ruimte voor zelfstandige bedrijfsactiviteiten die passen in het landelijk gebied. Vrijkomende agrarische bedrijfsgebouwen lenen zich hier bij uitstek voor.

7. 1. Wonen

Het buitengebied is voor veel mensen ook een woon- en/of werkgebied. Ook hier zal ontwikkelingsruimte voor geboden moeten worden. Steeds meer mensen willen graag in het buitengebied wonen, al dan niet voor de uitoefening van nevenactiviteiten. De woonfunctie in het buitengebied levert een positieve bijdrage aan de leefbaarheid.

De gemeente wil echter geen nieuwe burgerwoningen in het buitengebied. Burgerwoningen hebben immers geen functionele binding met het buitengebied. Uitzondering hierop vormt de mogelijkheid om met de ruimte-voor-ruimte-regeling nieuwe burgerwoningen in het buitengebied mogelijk te maken. Voormalige boerderijen zullen wel een woonfunctie mogen krijgen. Met een woonfunctie in een voormalige boerderij kan een karakteristiek gebouw worden behouden, blijft het cultuurhistorische karakter bewaard en wordt kapitaalvernietiging tegengegaan.

Om de leefbaarheid van het buitengebied in stand te houden en mogelijk te versterken, moet ontwikkelingsruimte worden geboden voor functies als wonen en bedrijvigheid. De gemeente wil daarbij een stimulerende en/of voorwaarde scheppende rol spelen, ondermeer door mogelijkheden te geven voor hergebruik vrijkomende boerderijen en het bieden van ontwikkelingsruimte voor nieuwe vormen van 'landelijk wonen'.

7. 2. Plattelandswoning

De Wet plattelandswoningen trad op 1 januari 2013 in werking. De Wet plattelandswoningen bevat een regeling voor veehouderijen die niet gestopt zijn, maar waarvan de woning qua gebruik wordt afgesplitst (plattelandswoning). Het gaat om de bescherming tegen geur van de voormalige eigen veehouderij.

De regeling met betrekking tot de “plattelandswoning” maakt het mogelijk dat een boerderij die geen deel meer uitmaakt van een boerenbedrijf, te bewonen, zonder dat er conflicten ontstaan met agrariërs in de omgeving over beperkingen op het gebied van bijvoorbeeld geluid- en stankoverlast. Een burgerwoning op het platteland krijgt dan de bestemming ‘plattelandswoning’. Dit voorstel ontnemt de bewoners van het platteland de mogelijkheid te klagen over bedrijfsactiviteiten op en rondom boerderijen.

Woningen op het platteland kennen nu nog twee bestemmingen: of “agrarisch” of “burgerwoning”. Door vrijkomende agrarische woningen in het buitengebied een nieuwe bestemming te geven, de zogenaamde ‘plattelandswoning’, is het in het vervolg uitgesloten dat burgers bij klachten over bedrijfsactiviteiten nog sterk staan in juridische processen. Door in de milieuwetgeving de plattelandswoning gelijk te stellen aan een bedrijfswoning kunnen de toelaatbare normen worden verhoogd. Dit geeft extra kansen voor de agrariërs met betrekking tot hun bedrijfsvoering. Indien hier aanleiding toe bestaat zal in het buitengebied gebruik kunnen worden gemaakt van deze regeling.

7. 3. Nieuwe landgoederen

Nieuwe landgoederen kunnen in bepaalde mate een kwaliteitsimpuls aan het landelijk gebied geven. Landgoederen kunnen helpen bij het ontwikkelen en versterken van gewenste landschapsstructuren en natuurlijk waardevolle gebieden, het bevorderen van recreatief medegebruik en het saneren van ongewenste functies.

Er zijn op dit moment enkele initiatieven gerealiseerd of in ontwikkeling:

- op locatie Schoonlooerstraat 63 te Grolloo is een initiatief in ontwikkeling van twee landgoederen in de zin van de Natuurschoonwet (een hiervoor verleend vrijstellingsbesluit is onherroepelijk);
- tussen Schipborg en de N34 is eveneens een landgoed in ontwikkeling. Het betreft hier landgoed ‘De Voskampen’. Ook daarvoor is een vrijstellingsbesluit onherroepelijk geworden.
- Landgoed De Dodshoorn bij Grolloo is inmiddels gereed.

Met deze initiatieven wordt er voorlopig voldoende ruimte geboden voor nieuwe landgoederen. Verdere landgoedontwikkeling wordt niet per definitie uitgesloten. Er wordt echter niet op voorhand in beleidsmatige zin ruimte geboden voor verdere landgoedontwikkeling. Op het moment dat zich een nieuwe initiatief voordoet zal de kansrijkdom daarvan moeten worden bekeken. Maatwerk is geboden als het gaat om de locatiekeuze en de uiteindelijke planvorming.

7. 4. Vrijkomende boerderijen

Door veranderingen in de landbouw (schaalvergroting en extensivering) verliest veel agrarische bebouwing haar functie. Deze ontwikkeling is ook binnen de gemeente Aa en Hunze zichtbaar en zal zich op de langere termijn voortzetten. Als gevolg hiervan is het aantal agrarische bedrijven de afgelopen decennia sterk teruggelopen ¹⁷⁾. Hergebruik (bijvoorbeeld voor wonen, kleinschalige bedrijvigheid of zorg) komt de leefbaarheid van het buitengebied ten goede. Instandhouding van beeldbepalende bebouwing is in veel gevallen gediend met een passende vervangende functie met toekomstperspectief. Door hergebruik kunnen immers beeldbepalende (en/of monumentale en cultuurhistorisch waardevolle) boerderijen worden behouden. In ruimtelijk opzicht is het behoud van de beeldbepalende gebouwen van belang. Handhaving van de beeldbepalende gebouwen moet bij herinvulling van vrijkomende boerderijen dan ook voorop staan. Daarnaast kan het behoud van karakteristieke waarden en architectonische kwaliteiten (monumenten en cultuurhistorische waardevolle boerderijen) bij de gewenste herinvulling een rol spelen. In geval van niet-karakteristieke gebouwen zal er in planologische zin meer 'ruimte' voor nieuwe activiteiten worden geboden. Een toename van het bouwvolume is bij hergebruik van vrijkomende boerderijen niet aan de orde.

Versterken van de sociaal-economische vitaliteit van de plattelands-economie (bron: Omgevingsvisie Provincie Drenthe 2014)

Veel bedrijvigheid op het platteland vestigt zich in vrijkomende agrarische bebouwing (VAB). Voorheen was het provinciale beleid ten aanzien van het gebruik en/of het herinrichten hiervan nogal restrictief. De provincie wil dat gemeenten nu in principe zelf gaan bepalen welke activiteiten zij willen toestaan in de VAB. Wel worden enkele randvoorwaarden gesteld:

- *de invulling van de VAB doet geen inbreuk op de ruimtelijke kwaliteit;*
- *de nieuwe bedrijfsactiviteit heeft geen negatieve gevolgen voor de hoofdfunctie van het gebied;*
- *de nieuwe bedrijfsactiviteit is kleinschalig van aard;*
- *de woonfunctie van de VAB blijft gehandhaafd.*

Figuur 17. Nieuwe functies in (vrijkomende) boerderijen

¹⁷⁾ In 1980 waren er volgens landelijke CBS-gegevens nog 694 officieel geregistreerde landbouwbedrijven in de gemeente. In 2009 zijn dit er 301. Alleen al in de periode 2000 tot 2009 zijn bijna 100 agrarische bedrijven verdwenen. Het aantal landbouwbedrijven binnen de gemeente nam in die periode af van 398 naar 301. (Bron: CBS).

7. 5. 'Ruimte voor ruimte'

Naast de instandhouding van beeldbepalende bebouwing en het bieden van mogelijkheden voor vervangende functies hier, kan ook de sloop van beeldverstorende bebouwing bijdragen aan de ruimtelijke kwaliteit van het buitengebied van Aa en Hunze. De 'ruimte-voor-ruimte regeling' zoals opgesteld door de provincie biedt de mogelijkheid om de kosten van de sloop van vrijkomende agrarische bedrijfsgebouwen te financieren via compenserende woningbouw.

De ruimte-voor-ruimte-regeling houdt in dat in ruil voor het afbreken en opruimen van vrijkomende agrarische gebouwen het recht op een woonhuis op dezelfde plaats of in een dorpsuitbreiding ontstaat. Er verdwijnt zo overbodig geworden bouwmassa in het landelijk gebied, mede ter verbetering van de landschappelijke kwaliteit.

Alhoewel de regeling niet specifiek is ontworpen ten behoeve van bedrijfsverplaatsing, kan, wanneer sprake is van een bedrijfsverplaatsing voor het oplossen van milieuknelpunten in het kader van milieuwetgeving en ecologische hoofdstructuur (EHS), op de vrijkomende locatie de voorbeeldregeling worden toegepast. Bij deze uitzondering op de regeling is sprake van maatwerk. Feit is dat steeds meer agrarische bedrijven stoppen. De regeling ruimte-voor-ruimte biedt dan (onder voorwaarden) mogelijkheden om in ruil voor het slopen van bedrijfsgebouwen een woning te bouwen. Dit biedt een economische impuls aan het buitengebied, terwijl tevens een kwaliteitsverbetering plaatsvindt door het slopen van landschapsontsierende bebouwing. Bij landschapsontsierende bebouwing moet vooral gedacht worden aan grootschalige stallen voor (pluim)vee. Ook grootschalige akkerbouwschuren kunnen onder de regeling vallen. Aandachtspunt bij de ruimte-voor-ruimte-regeling is de afstemming met en de toetsing aan de milieuwet- en regelgeving (geurhinder). De ontwikkelingsmogelijkheden voor de landbouw dienen in stand te blijven.

Bij vervanging van de bijgebouwen kan gebruik worden gemaakt van een *saneringsregeling*, waarbij de bijgebouwen op het perceel eenmalig mogen worden vernieuwd.

7. 6. Bedrijvigheid

Ten aanzien van bedrijvigheid in het buitengebied is het van belang dat het karakter van het buitengebied gehandhaafd blijft. Ontwikkelingen ten aanzien van bedrijvigheid die het karakter van het landelijk gebied overstijgen, moeten daarom wellicht - op termijn - een plaats te krijgen op een bedrijventerrein.

Zelfstandige bedrijvigheid

De gemeente wil ruimte bieden voor zelfstandige bedrijfsactiviteiten die passen in het landelijk gebied. Te denken valt aan maneges en hoveniers. Voor deze zelfstandige activiteiten geldt dat binnen het agrarische gebied het behoud van de kenmerkende landschappelijke en cultuurhistorische

waarden voorop staat. Om verstening te voorkomen worden nieuwe zelfstandige activiteiten alleen toegestaan in vrijkomende agrarische bedrijfsgebouwen / boerderijen.

Paarden en buitengebied

In Aa en Hunze is sprake van een toename van paardensportactiviteiten in het buitengebied. De ruimtelijke consequenties komen onder meer tot uiting in een toename van het aantal maneges, het hobbymatig houden van paarden en een grotere behoefte aan ruiter- en men-paden. Ook paardrijbakken doen hun entree in het buitengebied. Vrijkomende boerderijen lenen zich bij uitstek voor dergelijke activiteiten. Landschappelijke inpassing en infrastructuur/ontsluiting zijn punten van aandacht. De gemeente stimuleert het vergroten van de ruimtelijke kwaliteit. Als voorbeeld kan genoemd worden de toepassing van een groene erfafscheiding en perceelsgrenzen in de vorm van heggen en bomen, passend in het landschap.

8. THEMA DUURZAME ENERGIE

Aa en Hunze zet in op een duurzame energievoorziening. De structuurvisie besteedt aandacht aan die vormen van duurzame energieopwekking die ruimtelijke consequenties hebben: biovergisting, windenergie en zonne-energie. Een deel van het provinciale zoekgebied voor windenergie ligt in Aa en Hunze, hiervoor stelt de gemeente in samenwerking met de provincie een gebiedsvisie op. De opwekking van zonne-energie in zonne-energieparken is ontwikkeling waar op termijn wellicht rekening mee moet worden gehouden. De ruimtelijk-economische haalbaarheid van een groen bedrijventerrein binnen de gemeente wordt onderzocht.

Aa en Hunze staat een duurzame ontwikkeling voor op alle fronten en wil duurzaamheid een richtsnoer laten zijn voor een oriëntatie op een aantrekkelijke toekomst. Een integrale visie op duurzame ontwikkeling is de basis onder de duurzame koers die de gemeente wil varen ¹⁸⁾. Het realiseren van een schone, betrouwbare en betaalbare energievoorziening dient zorgvuldig te worden ingepast in de visie op de toekomst. Daarbij wordt steeds gezocht naar mogelijkheden om de energievoorziening te verduurzamen, passend bij de kernkwaliteiten en waarden van de gemeente.

Het milieubeleidsplan van de gemeente Aa en Hunze heeft als ondertitel "naar een duurzamer Aa en Hunze" ¹⁹⁾. Dit geeft het belang van het thema duurzaamheid voor de gemeente aan. Duurzaamheid kan zich uiten in het toepassen van andere dan fossiele brandstoffen of door het scheiden van afval waardoor er meer gerecycled kan worden of door hergebruik van grond in de gemeente.

Duurzaamheidsvisie

De gemeente Aa en Hunze heeft in 2011 een Duurzaamheidsvisie vastgesteld. In deze visie is het doel opgenomen om de uitstoot van CO₂ met 50% te reduceren in 2025. Het plan bestaat uit 5 hoofdelementen van milieubeleid:

- 1. Klimaat- en energiebeleid;*
- 2. Bodembeleid;*
- 3. Geluidbeleid;*
- 4. Luchtkwaliteit;*
- 5. Afvalbeleid.*

In de duurzaamheidsvisie van Aa en Hunze wordt aangegeven in te willen zetten op verduurzaming van het energiegebruik. De gemeente wil de uitstoot van CO₂ beperken door het gebruik van alternatieve energiebronnen en energiebesparing. Verder wordt in de duurzaamheidsvisie aangegeven dat in de toekomst binnen het beleid ruimte zal worden gecreëerd voor een

¹⁸⁾ Duurzaamheidsvisie gemeente Aa en Hunze, 4 november 2011.

¹⁹⁾ Milieubeleidsplan Aa en Hunze 2010-2013 Naar een duurzamer Aa en Hunze.

positieve benadering van grootschalige initiatieven. Voor deze initiatieven geldt dat de landschappelijke inpassing van groot belang is.

Ten aanzien van duurzame energie kan de rol van de gemeente tweeledig zijn: de gemeente kan zelf duurzame energie opwekken en/of de gemeente is zo mogelijk faciliterend als het gaat om het toepassen van duurzame energie bij bedrijven en bewoners. Het streven is om 3% van de energie die binnen Aa en Hunze wordt gebruikt duurzaam op te wekken.

Vooraf wanneer de opwekking van duurzame energie *ruimtelijke consequenties* heeft, is het van belang hier in het kader van de structuurvisie aandacht aan te besteden. Het gaat daarbij om de volgende vormen van duurzame energieopwekking:

- biovergisting;
- windenergie;
- zonne-energie.

Het onderdeel biovergisting is in hoofdstuk 4 (Landbouw) al aan de orde gekomen. In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op wind- en zonne-energie.

8. 1. Windenergie

De rijksoverheid wil dat er meer duurzame energie wordt geproduceerd. Hiervoor heeft het Rijk zich tot doel gesteld om 6000 MW windenergie op land te realiseren voor 2020. De Drentse Veenkoloniën zijn in de Provinciale Omgevingsvisie 2010 aangewezen als zoekgebied voor grootschalige toepassing van windenergie. Het Rijk heeft vervolgens de Drentse Veenkoloniën in de Structuurvisie Wind op Land (SvWOL) aangewezen als één van de elf gebieden in Nederland die geschikt zijn voor windparken die groter zijn dan 100 MW. Een deel van het door de provincie aangewezen zoekgebied ligt in de gemeente Aa en Hunze.

Het Interprovinciaal Overleg (IPO) heeft met het Rijk afspraken gemaakt over de verdeling 6000 MW op land. Op grond van deze afspraken moet de provincie Drenthe ruimte bieden voor de realisatie van 285,5 MW binnen het aangewezen zoekgebied. Met de Provinciale Omgevingsvisie 2014 heeft de provincie Drenthe aansluiting gezocht bij de SvWOL en het zoekgebied gehandhaafd. Eind 2013 heeft de Minister van Economische Zaken bepaald dat 150 MW moet worden gerealiseerd in de gemeenten Aa en Hunze en Borger-Odoorn met het Windpark De Drentse Monden en Oostermoer. Dit betekent dat het Rijk voor de realisatie van een aantal bij elkaar opgetelde windparken in Aa en Hunze en Borger-Odoorn, met toepassing van de rijkscoördinatieregeling één rijksinpassingsplan maakt en daarvoor ook een gecombineerde plan- en project-MER opstelt. Het voorgenomen rijksinpassingsplan voorziet in de realisatie van 16 windturbines in de gemeente Aa en Hunze.

Hoewel windenergie wordt gezien als een waardevolle duurzame energiebron die een bijdrage kan leveren aan de gewenste CO₂-reductie, is de

ruimtelijk inpassing van een windpark doorgaans erg moeilijk. De gemeente Aa en Hunze heeft in de Duurzaamheidsvisie (2012) aangegeven dat zij de mogelijkheid voor de toepassing van windturbines nader wil onderzoeken als middel om de gemeentelijke doelstelling voor 50 % CO₂-reductie in 2020 te halen.

De plannen voor het Windpark De Drentse Monden en Oostermoer hadden deze bij indiening onder de rijkscoördinatieregeling aanvankelijk een omvang van 400 – 600 MW. Omdat het Rijk hiervoor nog geen enkel ruimtelijk kader had en de randvoorwaarden en criteria van de provincie in de Provinciale Omgevingsvisie tekort schieten, heeft de provincie Drenthe in samenwerking met de gemeenten in het zoekgebied (Aa en Hunze, Borger-Odoorn, Coevorden en Emmen) de Gebiedsvisie Windenergie Drenthe opgesteld.

De Gebiedsvisie, vastgesteld door Provinciale Staten (2013), streeft naar een ontwikkeling van windparken op logische locaties met herkenbare opstellingen. Op grond van dit inrichtingsprincipe is op het grondgebied van de gemeente Aa en Hunze één voorkeurslocatie aangewezen voor de realisatie van een windpark. Deze voorkeurslocatie betreft het gebied Gasselterboerveen. De overige delen van het zoekgebied binnen Aa en Hunze worden door de kleinere schaal van het landschap, aanwezige landschappelijke kwaliteiten en de grotere aanwezigheid van woonbebouwing op voorhand niet geschikt geacht. Binnen de kaders van de Gebiedsvisie is het mogelijk om maximaal 120 MW te realiseren.

De gemeente Aa en Hunze heeft eind 2014 vastgesteld dat er voor het Windpark De Drentse Monden en Oostermoer geen draagvlak is. De omvang van dit windpark zorgt, ook al is het teruggebracht naar 150 MW, nog steeds voor een onevenredige aantasting van het landschap en het woon- en leefklimaat. Daarom heeft de gemeente Aa en Hunze tevens vastgesteld dat er in het gebied Gasselterboerveen ruimte kan zijn voor maximaal 30 MW (max. 10 windturbines) opgesteld vermogen aan windenergie. De gemeente Aa en Hunze spant zich bij het Rijk tot het uiterste in om tot een heroverweging te komen van de plannen voor het windpark De Drentse Monden en Oostermoer omdat de omvang en de ruimtelijke impact van dit plan veel meer is dan het gebied voor een goede ruimtelijke ordening aan kan.

8. 2. Zonne-energie

Zonne-energie is een ander vorm van duurzame energieopwekking die in het buitengebied een toepassing kan gaan vinden. In het kader van de Agenda voor de Veenkoloniën zijn in totaal 20 bedrijven geselecteerd om het dak van de bedrijfsgebouwen van zonnepanelen te voorzien. Het opwekken van energie in zonne-energieparken (velden met zonnepanelen) komt in het buitengebied van Aa en Hunze nog niet voor. Toch is dit een ontwikkeling waar rekening mee moet worden gehouden. De ruimtelijke consequenties van deze vorm van grondgebruik zijn echter groot. Het

veenkoloniale gebied leent zich daarom het beste voor deze vorm van grondgebruik.

Beleidsnotitie Zonne-energie

In juli 2015 is de beleidsnotitie Zonne-energie opgesteld. De notitie beschrijft hoe in Aa en Hunze tot een Beleidsnotitie zonne-energie kan worden gekomen. Zowel inhoudelijke als procesmatige uitgangspunten komen aan bod. De beleidsnotitie zal afwegingskaders bevatten over de wijze waarop zonne-energie als alternatieve energiebron in het landschap van de gemeente Aa en Hunze gerealiseerd kan worden. Grootschalige initiatieven kunnen de landschappelijke kwaliteiten beïnvloeden. Zonnevelden bijvoorbeeld kunnen van invloed zijn op het landschap en de aanwezige flora & fauna. Het is daarom gewenst kaders in een beleidsnotitie vast te leggen die de mogelijkheden voor alternatieve energiebronnen weergeven. Hierdoor kan in een vroeg stadium duidelijkheid worden gegeven aan initiatiefnemers.

Zonne-energie kan worden toegepast op verschillende manieren waarbij vooral de schaalgrootte de impact op het landschap bepaalt. Kleine installaties op het erf zullen makkelijker in te passen zijn dan grote zonnevelden. Bij installaties op het erf kan onderscheid gemaakt worden tussen zonnepanelen op daken, of grondgebonden zonnepanelen. Middels de landelijke regeling vergunningvrij bouwen is het plaatsen van zonnepanelen op daken gereguleerd. Als het gaat om grootschalige energieopwekking middels zonnepanelen (bijv. zonnevelden) heeft de gemeente nog geen concreet beleid opgesteld. Aa en Hunze staat bekend om haar landschappelijke kwaliteiten. Het is daarom van groot belang deze kwaliteiten te waarborgen en eventuele zonnevelden landschappelijk in te passen. Verder zouden provinciale kaders m.b.t. zonnevelden als vertrekpunt kunnen dienen voor ontwikkelingen in Aa en Hunze.

Samenvattend zijn de volgende aandachtspunten van belang bij de realisatie van de beleidsnotitie:

- Zijn grootschalige vormen van zonne-energie (zonnevelden) gewenst in de gemeente Aa en Hunze, zo ja: Onder welke voorwaarden? Wat kunnen geschikte locaties zijn?
- Hoe te anticiperen op lokale duurzame energie-initiatieven?
- Landschappelijke inpassing: Bij alle bovengenoemde aandachtspunten is het van belang om te onderzoeken hoe alternatieve energiebronnen landschappelijk kunnen worden ingepast in gemeente Aa en Hunze.

Figuur 18. Voorbeeld van zonne-energie park (Bron: Klepperstee)

9. HAALBAARHEID, INSTRUMENTARIUM EN UITVOERING

Om te zorgen dat de structuurvisie ook daadwerkelijk ter hand genomen wordt, is het van belang te kijken naar de haalbaarheid van de visie, het beschikbaar instrumentarium en de wijze van uitvoering. In dit hoofdstuk wordt hier in algemene zin op ingegaan.

9. 1. Haalbaarheid

Omgevingsaspecten

Gezien het globale karakter van de structuurvisie is een toetsing aan omgevingsaspecten niet aan de orde. In kader van de herziening van het bestemmingsplan buitengebied zal zo nodig een nadere toetsing plaatsvinden.

Planmer

Met het bestemmingsplan en de structuurvisie wordt ingezet op het beschermen en versterken van bestaande waarden. Binnen bepaalde randvoorwaarden zijn ook ontwikkelingsmogelijkheden voorzien voor onder andere landbouw en (kleinschalige) recreatie. Omdat de structuurvisie en het bestemmingsplan een afwegingskader vormt voor (toekomstige) activiteiten die mer-(beoordelings)plichtig zijn, is bij de voorbereiding van deze plannen een planmer-procedure) doorlopen.

Primaire aanleiding voor het opstellen van een planMER bij de structuurvisie en het bestemmingsplan, zijn de mogelijkheden voor schaalvergroting van de veehouderij. In het nieuwe bestemmingsplan worden mogelijkheden geboden voor het vergroten voor de grondgebonden landbouw en in beperkte mate de intensieve veehouderij. Bij de aanvraag van een omgevingsvergunning voor 'de oprichting, uitbreiding en wijziging van een installatie voor het fokken, mesten of houden van dieren' moet een projectmer of een mer-beoordeling worden uitgevoerd.

Ook het oprichten van een (mest)vergistingsinstallatie is gezien de stapeling van activiteiten sprake van een planmer-plicht. De Structuurvisie en het bestemmingsplan Buitengebied vormen gezamenlijk een afwegingskader voor deze activiteiten.

Ook kleinschalige activiteiten worden meegenomen. Activiteiten die niet rechtstreeks de drempelwaarde voor de projectmer- of mer-beoordelingsplichtig overschrijden, kunnen op basis van de nieuwe mer-systematiek leiden tot de verplichting om een planMER op te stellen. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om activiteiten die vanwege hun specifieke ligging of als gevolg van cumulatieve nadelige gevolgen met zich mee brengen voor de landschappelijke of natuurlijke waarden in een gebied. In de notitie Reikwijdte en detailniveau (NDR) is afgewogen welke ontwikkelingsmogelijkheden worden meegenomen in het MER.

Technische haalbaarheid

Gezien het abstractieniveau van de structuurvisie is het niet mogelijk de technische haalbaarheid te toetsen. In de nadere uitwerking van de verschillende voorstellen zal de technische uitwerking een punt van aandacht zijn. Vooralsnog is er geen aanleiding te veronderstellen dat de technische uitvoerbaarheid een belemmering is.

Maatschappelijke haalbaarheid

De ontwerp-structuurvisie zal gedurende 6 weken ter visie worden gelegd waarbij zowel de bevolking als de maatschappelijke organisaties een zienswijze kunnen indienen.

Uitvoeringspartners

In het proces om tot uitvoering te komen van de in de structuurvisie aangeven ontwikkelingsrichting voor het buitengebied spelen verschillende instanties en partijen een rol, onder andere de natuurorganisaties, recreatieschap Drenthe, dorpsbelangen, de provincie, het waterschap en LTO Noord.

9. 2. Instrumentarium

Om uitvoering te kunnen geven aan de in de structuurvisie weergegeven ontwikkelingsrichting voor het buitengebied heeft de gemeente de beschikking over meerdere instrumenten. Onderscheiden worden het planologisch-juridisch instrumentarium, het bestuurlijke instrumentarium en het financiële instrumentarium. In deze paragraaf wordt dit instrumentarium nader toegelicht.

Planologisch-juridisch instrumentarium

In de nieuwe Wet ruimtelijke ordening zijn het bestemmingsplan, de beheersverordening en het projectbesluit de instrumenten om in planologisch-juridische zin ontwikkelingen mogelijk te maken. Voor Aa en Hunze zal met name de herziening van het bestemmingsplan buitengebied het planologisch-juridische kader gaan worden voor veel van de in de structuurvisie genoemde thema's. Het opstellen van de herziening is dan ook opgenomen als een van de uitvoeringsprojecten.

Grondexploitatie

Met ingang van 1 juli 2008 is de nieuwe grondexploitatiewet in werking getreden als onderdeel van de nieuwe Wro. Kostenverhaal vindt nu plaats via het exploitatieplan zoals vastgelegd in deze nieuwe wet ²⁰⁾. Doel van de grondexploitatieregeling is het inzichtelijk maken van de financiële haalbaarheid en het bieden van meerdere mogelijkheden voor het kostenverhaal waardoor er meer sturingsmogelijkheden zijn. Er wordt onderscheid gemaakt tussen de publiekrechtelijke weg via een exploitatieplan en de pri-

²⁰⁾ Onder kostenverhaal wordt verstaan het verhalen van de kosten van grondexploitatie van een gebied over de verschillende eigenaren in het gebied. Kosten van grondexploitatie zijn onder andere de kosten van het bouwrijp maken van een locatie.

vaatrechtelijke weg in de vorm van overeenkomsten. In het geval van een exploitatieplan kan de gemeente eenzijdig eisen en regels stellen voor de desbetreffende gronden.

De structuurvisie is in de volgende situaties een voorwaarde voor het verhaal van publieke kosten bij particuliere grondexploitatie:

1. bovenplanse kosten in de vorm van een fonds bijdrage (artikel 6.13, lid 6 en 7 Wro):
2. financiële bijdragen in 'ruimtelijke ontwikkelingen' (artikel 6.24 lid 1 onder a. Wro):
3. wet voorkeursrecht gemeenten.

Bovenplanse kosten (artikel 6.13, lid 6 en 7 Wro):

Bovenplanse kosten kunnen voor meerdere locaties of gedeelten daarvan in de exploitatieopzet worden opgenomen in de vorm van een fondsbijdrage. Voorwaarde is wel dat voor deze locaties of gedeelten daarvan een structuurvisie is vastgesteld die aanwijzingen geeft over de bestedingen die ten laste van het fonds kunnen komen. Bovenplanse kosten zijn kosten die in het ene exploitatiegebied worden gemaakt, terwijl de investeringen ook van nut zijn voor andere exploitatiegebieden en heeft daarmee dezelfde betekenis als bovenwijkse voorzieningen.

Een voorwaarde om exploitatiegebieden in deze vereveningsmethodiek te kunnen betrekken, is dat deze gebieden zijn benoemd in de structuurvisie en dat de structuurvisie aanwijzingen geeft over de bestedingen die ten laste van het fonds kunnen komen. Zonder een structuurvisie is geen kostenverhaal van bovenplanse kosten mogelijk.

Deze structuurvisie kent vooral gebieden met een nadelig exploitatiesaldo en (weinig) exploitatiegebieden met een verwacht voordelig saldo. De gemeente kan onderzoeken hoe verrekening mogelijk is met andere exploitatieplannen en bestemmingsplannen. Het doel hiervan is dat niet alleen binnen het plangebied van de structuurvisie kostendragers en kostenvragers aangewezen kunnen worden. Bijvoorbeeld woningbouwprojecten in de stad of in de dorpen vallen buiten deze structuurvisie maar moeten wel kostendrager kunnen zijn voor ruimtelijke ontwikkelingen in het buitengebied. Er zal na vaststelling van de structuurvisie uitgewerkt moeten worden hoe geldstromen tussen kostendragers en kostenvragers moet gaan lopen, hoe dat geregeld moet worden en welke bedragen daarmee gemoeid zijn.

Financiële bijdragen in 'ruimtelijke ontwikkelingen' (artikel 6.24 lid 1 onder a. Wro):

Een structuurvisie kan ook noodzakelijk zijn om kosten op basis van grondexploitatieovereenkomsten te verhalen via een bijdrage in zogenaamde 'ruimtelijke ontwikkelingen'. Wat deze ruimtelijke ontwikkelingen precies inhouden, geeft de Wro niet aan en zal de praktijk nader moeten uitwijzen. Gedacht kan worden aan maatschappelijk belangrijke functies voor het buitengebied als geheel, zoals natuur, recreatie, waterberging en infrastructuur. In verband hiermee dienen de ruimtelijke ontwikkelingen in de structuurvisie duidelijk te zijn beschreven en/of op een visiekaart zijn ingetekend. Uit de uitvoeringsagenda moet blijken welke voorzieningen worden

gerealiseerd en welke bovenplanse elementen daar in zitten. Het vragen van financiële bijdragen voor ruimtelijke ontwikkelingen kan uitsluitend in de anterieure fase van het onderhandelingstraject tussen de gemeente en een particuliere initiatiefnemer ²¹⁾. Kostenverhaal via de publiekrechtelijke weg (exploitatieplannen) is voor bijdragen in ruimtelijke ontwikkelingen niet mogelijk.

Wet voorkeursrecht gemeenten

De structuurvisie kan tevens een basis bieden voor vestiging van een voorkeursrecht ter verwerving van voor de uitvoering van het beleid benodigde gronden en opstallen op grond van de Wet voorkeursrecht gemeenten (Wvvg). De gemeente staat bij de uitvoering van deze visie geen actieve grondverwerving voor. Van de mogelijkheid tot vestiging van een voorkeursrecht wordt via deze structuurvisie dan ook geen gebruik gemaakt.

Bestuurlijk instrumentarium

Naast de planologisch-juridische instrumenten zijn er ook bestuurlijke instrumenten die kunnen worden ingezet om de beleidsdoelen van de structuurvisie dichterbij kunnen brengen. Om ontwikkelingen te stimuleren kunnen subsidies of stimuleringsbijdragen worden ingezet. Ook kunnen strategische afspraken over samenwerking in een gebied worden gemaakt met partijen zoals de provincie, waterschappen en andere instanties. De hierboven vermelde "ruimtelijke bijdrageregeling" is een voorbeeld van een door de gemeente in te stellen bestuurlijk instrumentarium.

Financieel instrumentarium

Realisatie van de voorstellen uit de structuurvisie zal in belangrijke mate plaatsvinden door de uitvoering van projecten door derden. Dergelijke projecten vergen geen gemeentelijke investeringen. Daarnaast is er sprake van maatregelen die investeringen van de gemeente vragen. De kosten voor gemeentelijke projecten zullen moeten worden opgenomen in de jaarlijkse begroting. Het uitvoeringsprogramma c.q. projectenoverzicht is daarvoor een belangrijke basis.

9. 3. Uitvoering

Als het gaat om de beoogde versterking van de ruimtelijke kwaliteit en de economische vitaliteit in het buitengebied dan is een belangrijke rol weggelegd voor particuliere initiatiefnemers, door middel van de realisatie van kleinschalige initiatieven of door gebiedsontwikkeling. Daarnaast zullen ook publieke partijen in de vorm van gebiedsontwikkeling bijdragen aan deze doelstellingen.

Deze structuurvisie zal langs verschillende sporen worden uitgevoerd:

- realisatie van particuliere initiatieven en facilitering van het proces;
- realisatie van (beleids)projecten van de gemeente;
- gebiedsontwikkeling door private en/of publieke partijen.

²¹⁾ De mogelijkheid om deze onderhandelingen te voeren en hierover een contract te sluiten is van toepassing in de fase dat er nog geen bestemmingsplan of projectbesluit is vastgesteld. Dit is de zogenaamde anterieure fase.

De gemeente kan op verschillende manieren de voorgestelde ruimtelijke ontwikkelingen sturen. Deze rol kan per project verschillen.

===